Totuuskomissioista pohjoisessa

Tero Mustonen 2016

Sisältö

Johdanto . . . *2*
Miten ja miksi totuuskomissiot perustetaan . . . *3*
Miten totuuskomissiot toimivat . . . *7*
Pohjoisista totuuskomissioista . . . *10*
Kanada . . . *12*
Ruotsi . . . *19*
Suomi . . . *23*
Johtopäätökset . . . *27*
Lähteet . . . *30*

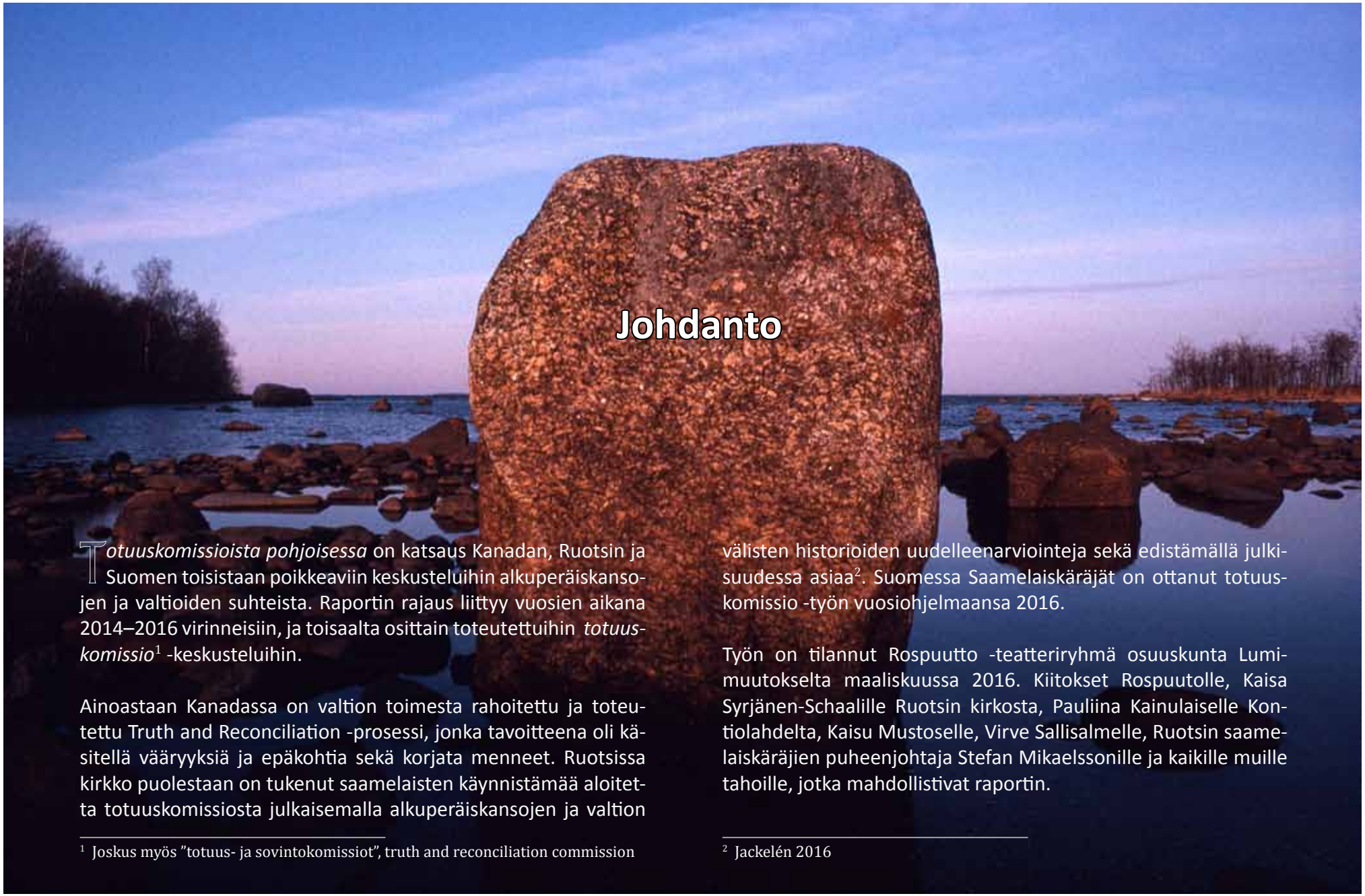

Johdanto

Totuuskomissioista pohjoisessa on katsaus Kanadan, Ruotsin ja Suomen toisistaan poikkeaviin keskusteluihin alkuperäiskansojen ja valtioiden suhteista. Raportin rajaus liittyy vuosien aikana 2014–2016 virinneisiin, ja toisaalta osittain toteutettuihin *totuuskomissio*[1] -keskusteluihin.

Ainoastaan Kanadassa on valtion toimesta rahoitettu ja toteutettu Truth and Reconciliation -prosessi, jonka tavoitteena oli käsitellä vääryyksiä ja epäkohtia sekä korjata menneet. Ruotsissa kirkko puolestaan on tukenut saamelaisten käynnistämää aloitetta totuuskomissiosta julkaisemalla alkuperäiskansojen ja valtion välisten historioiden uudelleenarviointeja sekä edistämällä julkisuudessa asiaa[2]. Suomessa Saamelaiskäräjät on ottanut totuuskomissio -työn vuosiohjelmaansa 2016.

Työn on tilannut Rospuutto -teatteriryhmä osuuskunta Lumimuutokselta maaliskuussa 2016. Kiitokset Rospuutolle, Kaisa Syrjänen-Schaalille Ruotsin kirkosta, Pauliina Kainulaiselle Kontiolahdelta, Kaisu Mustoselle, Virve Sallisalmelle, Ruotsin saamelaiskäräjien puheenjohtaja Stefan Mikaelssonille ja kaikille muille tahoille, jotka mahdollistivat raportin.

[1] Joskus myös ”totuus- ja sovintokomissiot”, truth and reconciliation commission

[2] Jackelén 2016

Miten ja miksi
totuuskomissiot
perustetaan

Arvostettu kanadalainen tuomari Thomas Berger[3] kysyy, miksi sortoa esiintyy? Miten konfliktissa olevat eurooppalaisten ja alkuperäiskansojen suhteet syntyvät?

Bergerin lyhyt vastaus on[4], että viimeisten viidensadan vuoden ajan, joka kattaa globaalisti eurooppalaisen sivilisaation[5] nousun, valloittajien *arvot* ja *maailmankäsitykset* ovat olleet rajussa törmäyksessä paikallisten kansojen kanssa. Tämä keskinäinen ymmärtämättömyys, ja eurooppalaisia ajanut ahneus sekä vallan ja alueiden tavoittelu on sysännyt nämä suhteet pysyvään kriisiin jo vuosisatojen ajan. Tämä kriisi on aiheuttanut miljoonien, pääasiassa alkuperäiskansojen edustajien, hengen menetyksen, kotiseutualueiden laajamittaisen tuhoutumisen ja nykyhetken taakkasiirtymät, sairaudet ja alisteisen aseman. Tuomari Berger[6] toteaa, että suorasuuntainen hyökkäys alkuperäiskansoja ja heidän kokemaansa todellisuutta kohtaan jatkuu itse asiassa tänäkin päivänä, huolimatta pienistä edistysaskeleista. Vaikka Berger käsittelee läntistä pallonpuoliskoa, Euroopan pohjoisessa (tässä Suomi ja Ruotsi) saamelaiset ovat kokeneet vastaavankaltaisen, omat erityispiirteensä saaneen kolonialismin.

[3] 1999: ix

[4] 1999: ix

[5] Tässä käsitellään eurooppalaisuutta laajana maatalousyhteiskuntien sivilisaationa, joka muodostaa nykyisen globaalin hegemonian. On selvää, että 'eurooppalaisuuden' käsite on rikas, monitulkintainen ja ristiriitainen. Tässä Bergerin mukaisesti sitä käytetään kuitenkin viittaamaan siihen kulttuuriperintöön ja todellisuuteen, joka kumpuaa eurooppalaisten koloniaalien suurvaltojen valloituksista viimeisten 500 vuoden aikana, ja tämän prosessin muodostamasta todellisuus- ja arvokokoelmasta, joka on edelleen poliittisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja muillakin keinoin *määräävässä asemassa,* erityisesti suhteessa alkuperäiskansoihin. Bergerin ajatukset on ymmärrettävä tässä syvätason arvodialogiksi isojen sivilisaatiokuilujen välillä ja yli, ei yksityiskohtaisena puheena 'Euroopasta' 2016, tai maantieteellisistä kokonaisuuksista sinällään.

[6] 1999: x

Kirjassaan *A Long and Terrible Shadow*[7] (vapaasti suom. *pitkä ja kauhea varjo*) tuomari Berger summaa yhteen kokemuksiaan työstään alkuperäiskansojen oikeuksien, ja konfliktinpurkuyrityksien kautta. Berger on toiminut muun muassa 1970-luvulla Mackenzie -joen laaksossa maakaasuputkikomission vetäjänä, inuiittien ja muiden heimojen terveysuudistuksen toteuttajana, perustuslakikuulemisissa, Alaskan inuiittien ja athapaska -heimojen selvitysmiehenä ja Chilen mapuche -kansan ja oikeuksien tulkitsijana[8]. Berger tunnetaan globaalisti arvostettuna ja onnistuneena perusoikeuskiistojen sovittelijana.

Hänen mukaansa alkuperäiskansojen maille tunkeutuminen on kriisiyttänyt ja avannut keskeisiä ongelmakohtia eurooppalaisuudesta ja sen oikeutuksesta[9]. Näitä kysymyksiä ei vieläkään ole tyydyttävästi kyetty ratkomaan. Tämän takia kriittinen ja pohdiskeleva tarkastelu alkuperäiskansojen ja eurooppalaisten kohtaamisesta on ainoa tapa, jolla pysyvä muutos on mahdollinen. Näin Bergerin mukaan ymmärrämme itseämme uudella tavalla eurooppalaisina, kohtaamalla aiheutetut vauriot, mutta myös uutta yhteisöä ja arvopohjaa rakentaen[10].

Tässä Bergerin viestissä piilee avain kivun ja tuskan, vuosisataisen häpeän ja kuoleman kehän katkaisemiseen. Lopulta keskustelu alkuperäiskansoista Euroopan ja eurooppalaisten sivilisaatioiden piirissä ei ole keskustelua alkuperäiskansoista, vaan se on keskustelua Euroopasta. Havahtumista menneiden, perusvirheiden mahdolliseen korjaamiseen. Arvojemme, maailmantajumme, historioidemme ja koko elämysmaailmamme peruspilareiden uudistamiseen. Bergerin mukaan alkuperäiskansat, huolimatta massiivisista vaurioista, joita heille on eri tavoin

[7] Berger 1999

[8] Berger 1999: ix

[9] 1999: xii

[10] 1999: xii

aiheutettu, selviävät seuraavatkin 500 vuotta tätä tsunamia[11]. Heillä ei ole olemassaolonsa osalta kollektiivista arvokriisiä tai tyhjiötä. Avain piilee siis Euroopan muutoksessa, kyvyssä parantaa ja parantua.

Yksi keinoista, jolla Euroopan valtaakäyttävät, sairastavat kansakunnat ovat, vaihtelevassa määrin, onnistuneet tekemään tiliä historian 'pitkän ja kauhean varjon kanssa', on *totuuskomissio*[12]. Se on aina koko kansallis- tai muun valtion uudistusmisprosessi[13], keskeinen muutos – ainakin sen tulisi olla. Totuuskomissioiksi kutsuttuja kehityskulkuja on myös perustettu kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen toimesta vailla valtion mandaattia. Tuolloin niiden etuna on edistyksellisyys. Heikkoutena puolestaan voidaan nähdä vaikuttavuuden ja yhteiskunnallisen läpäisykyvyn vaje.

Totuuskomissioiden taustalla on usein merkittävä ihmisoikeuksien vajaus ja tarve käsitellä historiallisia vääryyksiä, kuten esimerkiksi Ruotsissa on kirkon piirissä todettu: *"Työ tarkoittaa sitä, että historian aikana saamelaisia ei ole kohdeltu hyvällä tavalla. Edessä on myös vaikeita kysymyksiä siitä, kenellä on vastuu ratkoa näitä asioita."*[14]

Ruotsin arkkipiispa Antje Jackelén kehystää kansallisvaltioiden usein innokkaasti neuvovan muita ihmisoikeuskysymyksissä, mutta kansalliset kipupisteet saattavat helposti jäädä pienemmälle huomiolle[15]. Hänen mielestään Ruotsin tulisi kohdata vaikea suhde omaan alkuperäiskansaan, saamelaisiin pohdiskelevan, syvän itsetutkistelun kautta.[16] Vain näin "uskottavuus"[17] kansakuntana ja kansainvälisen politiikan toimijana voidaan saavuttaa. Jackelénin mukaan kirkolla on ollut osansa kolonialismissa, ja tämän takia korjaavia toimia on käynnistetty kriittisen tutkimuksen ja saamelaisten oman äänen vahvistamisessa, kun asioista puhutaan. Kirkolla on arkkipiispan mukaan ollut selkeä rooli valtion kanssa sortotoimien ja syrjinnän toteuttamisessa. Kirkko oikeutti toimet omista lähtökohdistaan.

Tiivistäen, todellisuuskäsitys ja historiankirjoitus ovat siis kolonialistisia, vallan näkökulmasta tuotettuja. Totuuskomissio ja historiankirjoituksen sekä vallan pohdinta asettavat menneet tapahtumat uuteen, kriittiseen tarkasteluun. Häpeään havahdutaan, ehkä ensi kertaa kansallisesti.

Arkkipiispan mukaan saamelaisten kokemus ja vauriot ovat jääneet suurelle yleisölle tuntemattomiksi[18]. Keskeisimpiä saamelaisia vastaan suunnattuja toimia arkkipiispan mukaan ovat esimerkiksi olleet:

- kristinuskoon pakottaminen
- saamelaisten pyhien paikkojen ja esineiden häpäiseminen ja tuhoaminen
- aktiivinen osallistuminen saamelaisten haudanryöstöihin
- saamelaisen identiteetin ja kulttuurin tukahduttaminen
- 'aidon saamelaisuuden' määrittely ja kategorisointi, esimerkiksi kouluasioissa
- osallistuminen maailman ensimmäisen rotubiologisen instituutin toimintaan Uppsalassa 1930-luvulla dokumentoimalla saamelaisia näiden oppien mukaan[19]

[11] 1999: xiii

[12] Tapauksista riippuen, myös totuus- ja sovintokomissio, sovintokomissio jne.

[13] Tässä viitataan esimerkiksi sen kaltaisiin tapahtumiin kuin Intian itsenäistyminen, Natsi-Saksan loppuminen 1945, Neuvostoliiton romahdus 1991, Etelä-Afrikan rotusorron päättyminen jne.

[14] Kaisa Syrjänen-Schaalin haastattelu 27.4.2016

[15] Jackelén 2016, kts myös Svenska kyrkan 2016b

[16] Jackelén 2016

[17] Jackelén 2016

[18] Jackelén 2016

[19] Jackelén 2016

Stefan Mikaelsson, Ruotsin saamelaiskäräjien puheenjohtaja, kokee menneet vauriot kokonaisvaltaisina. Hän on pessimistinen edes uusille aloitteillekaan, joilla menneitä vääryyksiä voitaisiin korjata: *”Tämä kaikki tulee liian myöhään, tai jos lainaan Neuvostoliiton viimeistä pääsihteeriä, Mihail Gorbatsovia:* ’Hän, joka saapuu paikalle liian myöhään, jää historian tuomitsemaksi’. *Toiveeni on, että maailmanhistoria aikanaan osoittaa ja tuomitsee Ruotsin kuninkaan, kirkon ja vallanpitäjät näiden tuhottua Saamen kansan ja murennettua kulttuurimme. Mikään anteeksipyyntö tai korvaus ei paranna vaurioita, poista kipua tai vähennä kyyneleitämme.”*[20]

Kaisa Syrjänen-Schaal, Ruotsin kirkosta, kuvaa parhaillaan käynnissä olevan vaiheen alkua seuraavasti: *”Vuonna 2006 Ruotsin kirkossa esitettiin ja toteutettiin selvitystyö saamelaisasioiden osalta*[21]*, ajatuksia kuulemisista, uudesta dialogista. Tästä seurasi toteutunut Ságastallamat*[22] *Kiirunassa lokakuussa 2011. Tuolloin järjestettiin konferenssi, jossa saamelaiset ajoivat aloitetta, jossa heidän kokemuksiaan olisi paremmin käsitelty kirkon piirissä. Ehdotukset etenivät kirkkohallitukselle. Tuloksena oli kirja*[23]*. Haastatteluita tehtiin myös saamen kielellä. Tavoitteena oli, että kerättäisiin saamelaisten omia kokemuksia esimerkiksi paimentolaiskouluista. Haastatteluita tehtiinkin yli 30 kappaletta, vanhin haastateltava oli 98-vuotias. Saamelaiset olivat itse mukana tässä työssä. Tämän lisäksi toteutettiin yhteistyössä Uumajan yliopiston kanssa ’vit bok’ (valkoinen kirja) kirkon ja saamelaisten suhteista. Tämän toisen hankkeen ohjausryhmään kuului kirkon saamelaisneuvottelukunnan saamelainen puheenjohtaja (yliopiston professori johti työtä) sekä kaksi saamelaisjäsentä sekä kirkon saamelaisasioiden työntekijä henkilökunnasta. Kirkko maksoi osan työskentelykustannuksista, mutta yhteistyössä mukana ollut Uumajan yliopisto sai valtiolta tutkimusrahaa prosessin toteuttamiseen. Kirkolliskokouksessa on ollut myös aloitteita ILO 169 -sopimuksen ratifioinnin puolesta. Vuoden 2014 äänestyksessä aloite ei edennyt, mutta 2015 se eteni. Tämä tarkoitti sitä, että kirkko ajoi nyt ILO -sopimuksen ratifiointia.”*[24] Virallisten asiakirjojensa valossa Ruotsin kirkko ajaakin nyt ’oikeuspohjaista’[25] lähestymistapaa.

[20] Mikaelsson haastattelu 7.5.2016

[21] Svenska kyrkan (2012) – julkaisu *Samiska frågor i Svenska kyrkan*

[22] *Ságastallamat* -käsite viittaa myös laajemmin uusiin pyrkimyksiin keskustelevaan, dialogia painottavaan otteeseen kirkon ja saamelaisten väleissä, kts. esim Svenska kyrkan (2016a) ja Svenska kyrkan (2012). Barbro Poggats käsittelee jälkimmäisessä taiteen keinoin omaa kokemustaan kirkon ja saamelaisten suhteista.

[23] Svenska kyrkan 2016b

[24] Haastattelu 27.4.2016

[25] Svenska kyrkan 2013

Maailman kuuluisin totuus- ja sovintokomissio perustettiin Etelä-Afrikkaan 1996 käsittelemään apartheid -sortopolitiikan vaikutuksia[26]. Se perustettiin edistämään ”eteläafrikkalaisten menneen käsittelyä moraalisesti hyväksyttävillä tavoilla sekä sovinnontekoa (sovinnonteon aatetta).[27]” Tässä raportissa viitataan vain pääkohtiin tästä prosessista, koska päärajaus on kalottialueella.

Etelä-Afrikan totuus- ja sovintokomissio jakautui kolmeen alakomiteaan:

A. Ihmisoikeusrikkomukset: Pohjautuen komissiolle jätettyyn aineistoon, selviteltiin ihmisoikeusrikkomuksia vuosien 1964 ja 1994 välillä. Uhrien kohtalot, nimet ja nykyinen sijainti selvitettiin, sekä kärsityn vääryyden laatu, määrä sekä vääryyksien systemaattisuus, eli missä määrin voitiin todeta kyseessä olleen valtion tai muiden tahojen suunnittelemat toimet. Tapaukset ohjattiin tämän jälkeen korvaus- ja rehabilitointikomiteaan (B.)
B. Korvaus- ja rehabilitaatiotoimet: Uhreja autettiin selviytymään ja omanarvontuntoa tuettiin. Tämän lisäksi tämä alakomitea antoi politiikkasuosituksia uhrien ja selviytyjien, heidän perheidensä ja yhteisöiden (kylät jne) tulevaisuudesta ja hyvinvoinnista nyt ja tulevaisuudessa.
C. Armahdus: Rikoksentekijät saattoivat anoa vapautusta syytteistä ja teoista, jotka olivat poliittisesti motivoituneita, ja olivat tapahtuneet vuosien 1960–1990 välisenä aikana. Tämän avulla oli tavoitteena edistää kansallista anteeksiantoa[28].

Etelä-Afrikan totuus- ja sovintokomission sai kritiikkiäkin. Oleellista tämän raportin kannalta on kuitenkin sen antama esimerkki sorronjälkeisestä pyrkimyksestä sosiaaliseen eheyteen ja rauhanomaiseen yhteiskuntaan. Se viittaa[29] myös historialliseen jatkumoon aina vuodesta 1659. Tuolloin eurooppalaiset saapuivat valloittamaan nykyistä Etelä-Afrikan maantieteellistä aluetta. Samassa yhteydessä mainitaan myös jo maan päältä poispyyhkäistyjä alkuperäiskansoja. Lisäksi rasismin institutionalisointi, eli normalisointi, käydään selkeästi läpi.

Menetelmällisesti komission ihmisoikeus -osuus toteutettiin siten, että Etelä-Afrikan yhtätoista virallista kieltä, sekä puolaa käytettiin aineiston keräämiseen. Tästä aiheutui epäselvyyksiä nimien, tapahtumien ja kuvausten osalta[30]. Toisaalta hyvää menetelmässä oli se, että kaikki kielet olivat edustettuina ja saavutettavuuteen kiinnitettiin huomiota. Itse komission rakenne muodostaa loogisen rakenteen ja kannustaa (teoriassa) kansallisen anteeksiannon toteutumiseen:

A. Rikkomukset dokumentoidaan →
B. Uhreja tuetaan ja poliittista järjestelmää päivitetään sen mukaan, millaisia aineistoja tulee esiin →
C. Rikkojille mahdollistetaan uusi alku, armahdus.

[26] Esim. http://www.justice.gov.za/trc/
[27] Truth and Reconciliation Commission 2016
[28] Truth and Reconciliation Commission 2016
[29] http://www.justice.gov.za/trc/report/execsum.htm
[30] Truth and Reconciliation Commission 2016

Etelä-Afrikan esimerkkiä pohdiskelleen voidaan tunnistaa totuuskomission perusrakenteesta tärkeitä seikkoja. Poliittinen muutos on mahdollistanut sorron aktiivisen päättymisen tai ainakin sortajien vallan murtumisen. Totuuskomissiotyöskentely alkaa muutoksen jälkeen, koska menneistä tapahtumista pyritään muodostamaan 'totuudellinen käsitys'[31]. Sen ytimessä on ajatus, että sorron aikana tuotettu historia ja kertomukset on kyseenalaistettava, tai niitä on ainakin laajennettava. Ne on tuotettu tarkoitushakuisesti valta-asemasta – uhrien alisteiset historiat ovat jääneet sivuun, tai niiden totuusarvolle ei ole annettu sijaa.

Sorron dokumentoinnin avaimina ovat tapahtumien kulun tunnistaminen, uhrien identifiointi ja 'löytäminen' sekä syyllisten nimeäminen. Totuuskomissiotyöskentely poikkeaa kuitenkin esimerkiksi Natsi-Saksan jälkeisistä Nürnbergin oikeudenkäynneistä syyllisten käsittelyn yhteydessä – tavoitteena on jatkaa yhteiseloa saman valtion sisällä, joten *armahduksen* on oltava mahdollinen. Ehkä voidaan ajatella, että pohjoisten valtioiden, kuten Kanadan, Ruotsin ja Suomen, jotka ovat virallisesti poliittisesti vakaita, osalta käsitteistö tuleekin laajentaa 'hitaan väkivallan'[32] suuntaan – sorto piilee rakenteissa, näkymättömissä, normaaliuden puheessa ja yhdenvertaisuuden edistyksellisyydessä. Seuraavassa luvussa käsitelläänkin kalottialueen tilannetta totuuskomissioiden näkökulmasta.

[31] 'Lopullista totuutta' ei tietenkään ole olemassa, vaan erilaisten narratiivien ja tulkintojen kokonaisuus. Narratiivien sitominen valtaan ja sortoon määrittelee usein etäisyyttä ja läheisyyttä totuuskomissiotyön tarpeelle.

[32] Nixon 2013, tosin Nixonille hidas väkivalta liittyy myös ympäristökysymyksiin.

Pohjoisista totuuskomissioista

Arktisella alueella on virallisia totuus- ja sovintokomissioita ollut vain yksi, Kanadassa. Se on lopettanut toimintansa ja loppuraportti on annettu. Alaskassa on kyläkohtaisia 'vaihtoehtohistorioita' koottu jo pitkään[33], vaikka varsinaista komissiota ei ole perustettu. Kanadassa on perustettu muitakin komissioita yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisuihin. Niiden työskentely on lähellä täysiverisiä totuuskomissioita. Näistä menetelmistä voidaan mahdollisesti oppia. Yhdysvalloissa ja Kanadassa alkuperäiskansojen maa- ja vesioikeudet on pitkälti ratkaistu, tosin hyvin erilaisilla tavoilla. Kanadan sopimukset pohjautuvat juridisiin neuvotteluihin, itsehallintoalueisiin ja 'lopullisiin' sopimuksiin. Alaskassa puolestaan on perustettu 1970-luvulla koko osavaltion halki alkuperäiskansojen heimoyhtiöitä, jotka hallinnoivat ja jäsentävät oikeuksiaan, luontaistalouksiaan ja kulttuuriaan[34]. Tässä ei puututa näihin poliittisiin järjestelyihin.

Pohjoismaissa Norja on ratifioinut ILO 169 -sopimuksen ja pyrkinyt saamaan aikaan maa- ja vesioikeusratkaisuja saamelaisten kanssa. Tähän prosessiin ei ole kuitenkaan kuulunut totuuskomissiotyö, vaikka Norjan kuningas pyysi menneitä anteeksi saamelaisilta jo 1997. Ruotsissa on totuuskomissiotyö edennyt pisimmälle – kirkko tukee totuuskomissiota, kuitenkin siten, että tulisi olla valtion tuki takanaan[35]. Tämän lisäksi kirkko kannattaa ILO -sopimusta ja on omalta osaltaan edistänyt 'totuuden' etsimistä saamelaisten kanssa. Siitä lisää alla.

Suomen valtion ja saamelaisten tilanne on heikentynyt akuutisti ja pakkoassimilaation, eli -sulauttamisen vaara on lisääntynyt merkittävästi 2015–2016. Valtio on yksipuolisesti omilla toimillaan saanut aikaan poliittis-sosiaalisen konfliktin alueellaan. Tämä on johtunut maankäyttö- ja maatasejärjestelyistä, ILO 169 -ratifioinnin lykkäämistä ja saamelaisuuden määrittelemistä käräjien toiveiden vastaisesti. Tässä kehyksessä totuuskomissiotyöskentelyn perustaminen on vielä kaukainen tavoite. Varsinkin sellainen tilanne, jossa komissiolla olisi poliittisen järjestelmän tuki ja vilpitön konfliktienratkaisutavoite, on kaukainen. Saamelaiskäräjät ovat tosin nimenneetkin komission perustamisen osaksi vuoden 2016–2017 tavoitteitaan[36].

Venäjän alkuperäiskansojen tilanteesta, oikeuksista ja menneiden vääryyksien kohtaamisesta on mahdotonta todeta näin rajatussa tilassa paljoakaan. Totuuskomission kaltaisia toimia ovat sekä hallintoalueilla, että Moskovassa poliittisten vapauksien 1990-luvulla edistäneet muun muassa kansalaisjärjestöt, kuten *Memorial* ja *Sotilaiden äidit*. Tutkijat[37], taiteilijat, kirjailijat[38] ja muut valveutuneet kansalaiset ovat tuoneet erityisesti alkuperäiskansojen omia historioita ja puheenvuoroja sorrosta laajempaan keskusteluun. Kuitenkin käynnissä oleva Putinin kolmas kausi painostustoimineen ei tule mahdollistamaan kansallisen sovinnon tai totuuskomissioiden kaltaisia toimia. Tämän takia Venäjä jätetään tämän tarkastelun ulkopuolelle.

[33] Kts. esim Berger 1999

[34] Alaska Native Settelement Act –laki

[35] Jackelén 2016

[36] Yle 2016

[37] Esim Anne Applebaum, Vasilii Robbek

[38] Esimerkiksi Jeremei Aipin

Kanada

Kanada on Kansainyhteisöön kuuluva monarkia-liittovaltio Pohjois-Amerikassa. Sen liittovaltion jäseniä ovat territoriot ja provinssit. Valtion alueella asuu alkuperäiskansoihin lukeutuvia:

- inuiitteja
- *'ensimmäisiä kansoja'*[39]
- *méti*-ryhmiä, jotka ovat eurooppalaisten ja ensimmäisten kansojen kulttuurisia sulaumia ja jälkeläisiä[40]

Raportin sisältö ei mahdollista historiallista katsausta alkuperäiskansojen ja valtion välisten historioiden kehitykseen Kanadassa. Todettakoon lyhyesti, että valtion jättiläismäisen koon ja eri suuntiin kehittyneiden löytöretki- ja valloitushistorioiden takia osalla ensimmäisistä kansoista on valtion kanssa olemassa historiallisia maa- ja vesioikeussopimuksia, toisaalta taas esimerkiksi Brittiläisen Kolumbian provinssissa sopimuksia ei pääasiassa koskaan neuvoteltu[41]. Vuonna 1867 ensi kertaa laaditun perustuslain uudelleentulkinnat ja uudistukset ovat määritelleet oikeuksien ja suhteiden suuntia.

Hallinnollinen taakanjako provinssien ja liittovaltion välillä aiheuttaa myös erityispiirteitä alkuperäiskansakysymyksiin. Valtion vuonna 1982 määritelty perustuslaki[42] takaa alkuperäiskansoille oikeutensa. Näiden oikeuksien tulkinnasta ja merkityksestä on kuitenkin kiistelty vuosikymmeniä eri oikeusasteissa. Tämän lisäksi 1990– ja 2000-luvuilla on solmittu valtion ja alkuperäiskansojen välille uusia maa- ja vesioikeusjärjestelyitä[43].

[39] englanniksi *first nations*, entiseltä nimeltään intiaanit

[40] Esim. Cairns 2000

[41] Cairns 2000

[42] Cairns 2000

[43] Cairns 2000

Oleellista tässä on kuitenkin erilaisten alkuperäiskansoihin liittyvien komissioiden toiminta. Tiivistäen voidaan todeta, että Kanadassa on menetelmällisesti kehittynein ja runsaslukuisin aineisto valtion asettamien komissioiden osalta. Ne voidaan jakaa kahteen pääjoukkoon:

a. *Erityiset komiteat ja komissiot (kuten esimerkiksi luonnonvarat, kalat)*
b. *Yleiset, alkuperäiskansojen oikeuksia tai kohtelua käsittelevät komiteat ja komissiot*[44]

Tässä ei käydä kaikkia Kanadan historian aikana järjestäytyneitä komiteoita läpi. Sen sijaan laadullisin, vertailevin keinoin kirjallisuuskatsauksella tunnistetaan 1970-luvun jälkeen perustettujen erityisten ja yleisten komissioiden ja komiteoiden toiminnasta menetelmiä, jotka ovat suhteellisen onnistuneesti tallentaneet, välittäneet ja kertoneet alkuperäiskansojen todellisuuksista, erityisesti totuuskomissioiden näkökulmasta.

1960-luvulla Kanadan liittovaltio tilasi *Hawthorn* -raportin, jonka tavoitteena oli selvittää alkuperäiskansojen kansalaisuuteen, sosiaalis-taloudelliseen, poliittiseen ja perustuslailliseen tilaan liittyviä uudistuksia[45]. Vuonna 1969 kuitenkin maan hallitus asettui tukemaan *White Paper* -politiikka, jonka tavoitteena oli ensimmäisten kansojen, méti-ryhmien ja inuiittien sulauttaminen 1970-luvun aikana valtaväestöön[46].

[44] Cairns 2000 Komissiota/komiteaa käsitteinä käytetään väljästi viittaamaan kansallisen tason työskentelyyn ja toimeenpanoon.

[45] Cairns 2000: 11

[46] Cairns 2000: 12

Politiikkaa vastustettiin ankarasti. Se johti aluksi *erityisten* maa- ja vesioikeusprosessien käynnistymiseen[47] sekä aikanaan vuoden 1982 perustuslakiin kirjattuihin muutoksiin[48]. 1970– ja 1980-lukujen kehityksen moottorina toimivat luonnonvarakysymykset – öljykriisin ja muiden talouspoliittisten paineiden keskellä Kanadan valtio pohti, miten kalottialueen periferioita voitaisiin paremmin hyödyntää. Valtio esitteli assimilaation kattavana yleisratkaisuna, joka puolestaan laukaisi rajun vastareaktion – sen vaikutukset näkyvät edelleen ja voidaankin todeta, että Kanadan oikeudellisten kehityskaarien takia arktisella alueella on muodostunut ylipäätään laajempi keskustelu alkuperäiskansojen oikeuksista ja asemasta.

Osana tätä luonnovarojen ja toisaalta poliittisen assimilaation kehystä Mackenzie -joen suistoalueelta päätettiin hyödyntää maakaasua ja mahdollisesti öljyä. Inuvialuit- ja Dene –ryhmät asettuivat tätä kehitystä vastaan. Liittovaltio asetti tuomari Thomas Bergerin vetämään ”Mackenzien putki” -komissiota[49].

Monivuotisen komission päätelmä oli, että maakaasuputkea ei tulisi rakentaa arktiselta alueelta Mackenzie -joen suistosta ennen kuin alkuperäiskansojen oikeudet maahan ja veteen olisi ratkaistu[50]. Oleellista tässä on menetelmällinen kokonaisuus, jotka Berger komissioineen käytti, mukaanlukien:

- Kyläkohtaiset alkuperäiskansojen kulttuuria ja luontaistaloutta esittelevät valokuvasarjat[51]
- Luonnonympäristön, sosiaalisten, kulttuuristen ja tutkimuksellisten vaikutusten erittely sekä kumulatiivisten vaikutusten erittely[52]
- Noin tuhannen alkuperäiskansoihin kuuluvan ihmisen todistusaineiston kuuleminen kulttuurisesti hyväksyttävissä työpajoissa, usein alkuperäiskansakielillä, yli 35 kylässä[53]. Näitä alkuperäiskansapuheenvuoroja hyödynnettiin ja lainattiin Bergerin loppuraportissa 1977[54]. Raakalitteraatiot ovat muun muassa Aurora Research Instituutissa, Inuvikissa. Niitä on kymmeniä mapillisia[55].
- Maakaasu- ja öljyputken rakenteen ja vaikutusten tarkastelu monitieteisesti ja sijoittaen hanke Kanadan laajempaan sosiaalispoliittiseen kehykseen

Bergerin komissiosta on jo 40 vuotta aikaa. Monet nykyajan käytänteet on todettu kehittyneemmiksi kuin vuoden 1977 aineisto. Kalottialueen osalta Bergerin työ on kuitenkin edelleen merkityksellinen, erityisesti niiltä osin, jotka käsittelevät kulttuuria kuuntelevien työpajojen järjestämistä sekä aineiston sijoittumisen laajempaan kehykseen yhteiskunnassa. Huomion arvoista on myös vuosien aikana kuultujen alkuperäiskansa -todistajien määrä, joka nousi lähelle 1000 ihmistä yli 35 kylässä.

Vuoden 1982 perustuslain jälkeen menneiden vaurioiden vaikutus -keskustelun osalta voidaan huomioida esimerkiksi vuoden 1986 anteeksipyyntö, jonka United Church of Canada esitti[56]. Kirkon edustaja luki lausunnon, jossa todettiin kirkon murskanneen alkuperäiskansojen kulttuuriset, henkiset ja perinteiset arvot. Kirkko pyysi tuolloin anteeksiantoa alkuperäiskansojen johtajilta.

[47] Muun muassa Andy Carpenter ja muut Inuvialuit –kansan johtajat neuvottelivat osana *Committee for Original Peoples Entitlement* -työtä ensimmäiset maa- ja vesioikeusjärjestelyt inuiiteille 1980-luvun alkuun mennessä (henkilökohtaiset muistiinpanot Inuvikista 3/2001).

[48] Cairns 2000

[49] englanniksi Mackenzie Pipeline Inquiry, kts Berger 1977.

[50] Berger 1977

[51] Berger 1977: xiii

[52] Berger 1977: xvii

[53] Berger 1977: 109

[54] Berger 1977

[55] (henkilökohtaiset muistiinpanot Inuvikista 3/2001).

[56] McKay 2002: 31. Vastaavasti anglikaanikirkko pyysi anteeksi 1993 arkkipiispa Michael Peersin suulla, presbyteerikirkko 9.6.1994, katolisen kirkon puolelta 24.7.1991, 29.3.2014, 30.4.2009, jesuiitat 25.4.2013, anabaptistit 3/2014, ja poliisi 5/2004.

Koska Kanadassa ei ole virallista valtionkirkkoa, tässä oli kyse yhden, tosin merkittävän, toimijan virallisesta katumuksesta. Samoin kohtalokas kesä 1990 oli jo nurkan takana. Tuolloin Quebecin provinssissa paikalliset mohawkit ajautuivat läänin kanssa merkittävään konfliktiin Okassa. Quebec ja paikallinen kaupunki halusivat laajentaa golfkenttää mohawkien pyhään männikköön. Heimo vastasi aluksi protestein, mutta kesän mittaan konflikti muuttui aseelliseksi[57].

Koko kesän ajan liittovaltio sekä Quebec lähettivät sotilasjoukkoja mohawkeja vastaan, jotka olivat saarroksissa Okassa. Tapahtumat saivat laajaa kansainvälistä huomiota. Lopulta heimo käveli saarroksista ulos ja antautui, mutta mohawkit pitivät alueensa yli 100 päivän ajan. Tästä irokeesien 'talvisodasta' on kirjoitettu paljon[58], ja sen vaikutus Kanadan liittovaltiotason alkuperäiskansapolitiikalle oli massiivinen. Okan jälkeen Ottawa nimittäin asetti *Kuninkaallisen alkuperäiskansakomitean*[59] pohtimaan, miten tästä eteenpäin.

Kuninkaallinen alkuperäiskansakomitea tuotti tuhansia sivuja johtopäätöksiä, poliittisia uudistuksia, sorron dokumentaatiota ja yleisesti erään laajimmista alkuperäiskansojen elämää kuvaavista asiakirjoista kautta aikojen. Menetelmällisesti kiinnostavia nykyisen tarkastelun kannalta ovat muun muassa:

- mandaatiksi oli asetettu sekä lyhyen aikavälin, että pidemmän poliittisen muutoksen tavoite[60] sekä alkuperäiskansojen ja valtion välisten suhteiden kokonaisvaltainen tarkastelu
- Kulttuuria kuuntelevien kuulemisten järjestäminen
- Kanadan tulevaisuus *erityisten kulttuurien* mosaiikkina, ei sulautumina
- Sitoutuminen liittovaltion kehitykseen, ei sen murtaminen
- Kansainvälisen tilanteen ja mielikuvien korjaaminen oikeuksien kehittämisellä
- Komission kesto – neljä vuotta[61]
- Komission loppuraportti 4[62] kertoo tavoista, joilla naisia,vanhimpia, nuoria, méti – edustajia ja urbaaneja alkuperäiskansoihin kuuluvia saadaan paremmin kuultua.
- Valtion suorittamia väestön pakkosiirtoja Kanadan historian aikana[63]

Komissio käsitteli myös kulttuurisia suhteita maahan. Inuiittien 'nimimaisema'[64] mainittiin esimerkkinä siitä, miten alkuperäiskansat suhtautuvat kotiseutualueisiinsa: "Eri inuiittiheimot ovat kiinnittyneinä maisemaansa itseidentifikaationsa ja paikannimistönsä kautta. Voidaan todeta, että suhde omaan maahan on yhtä voimakasta kuin rakkauden kokemus. Jokaisella maantieteellisellä yksityiskohdalla on nimi, joka on usein myös kielikuva siitä, miten totaalisesti eri ryhmät ovat suhteissa maansa kanssa. Tämä kiinnittyminen kotiseutuun heijastuu eri sukulaisryhmien ja klaanien kautta, ja välittää sekä fyysisen että metafyysisen todellisuuden kokemuksia."[65]

Kuninkaallinen alkuperäiskansakomitea herätti myös kritiikkiä. Osa alkuperäiskansoista ei voinut sietää ajatusta, että säilyttäisiin osana Kanadan valtiota, vaikkakin 'suvereeneina', ensimmäisinä kansoina. Toisaalta eurooppalais-taustaiset valtio-oppineet kritisoivat komissiota siitä, että se ei ollut ratkaissut eri heimojen *kansalaisuus* -kysymystä. Mitkä olisivat niitä tapoja, joilla ensimmäiset kansat kuuluvat

[57] York ja Pindera 1991: 19-42

[58] Luotettavimpia ja selkeimpiä kuvauksia York ja Pindera 1991

[59] Royal Commission on Aboriginal Peoples. Tarkalleen ottaen kyseessä on komissio, mutta komiteakäsite välittää Suomeen sen rakennetta paremmin.

[60] Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996, Vol 1: 6

[61] Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996, Vol 1: 6 - 14

[62] Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996, Vol 4

[63] Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996

[64] namescape

[65] Williamsson teoksessa Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996

liittovaltioon? Cairns[66] esitti, pohjautuen *Hawthorn* -raportin antiin 1960-luvulta, ”kansalainen +” -ajatuksen, jossa ensimmäiset kansat ovat myös kanadalaisia, ja verotuksen, äänestämis- ja edustamisoikeuksien osalta perustetaan *kolmas kori*, vaikka erityinen kulttuurinen identiteetti säilyisi. Kysymystä ei ole vieläkään ratkaistu.

Kanadassa on perustettu myös kansalaisyhteiskunnan piirissä 2000-luvulla totuuskomissioita. Eräs näistä on pastori Kevin Annettin luotsaama ”Kanadan kansanmurhan totuuskomissio”[67] Vancouverissa. Sen pääasiallinen tavoite on anglikaanikirkon sisäoppilaitoksissa kadonneiden, sterilisoitujen ja kuolleiden alkuperäiskansalasten kohtalon selvittäminen. Komissio keräsi pääasiassa vuosien 1995–1998 aikana materiaalia, jonka ”valtio oli sivuuttanut”[68].

Kanadassa kansanmurhaa ovat Annettin mukaan edistäneet historiallisena aikana eri kirkkokunnat ja valtio ”yhdessä”[69]. Hänen mielestään toiminta on ollut järjestelmällistä. Sisäoppilaitokset olivat kuin keskitysleirejä. Lapsia tapettiin tahallisesti esimerkiksi tuberkuloositartunnoilla. Ytimessä ovat olleet sisäoppilaitokset, jonne alkuperäiskansojen lapsia pakotettiin 1900-luvun alusta aina 1980-luvulle asti. Kirkoilla olisi ollut yhteys Natsi-Saksaan. Se on Annettin mukaan todennettavissa Yhdysvaltain hallituksen julkaisemista asiakirjoista vuosilta 1970–1987, joissa operaatio ’paperiliitin’ kuvataan.[70] CIA toi toisen maailmansodan jälkeen natsitiedemiehiä Yhdysvaltoihin. Tähtitieteilijöiden ja rakettiasiantuntijoiden lisäksi maahan olisi tullut myös rotubiologeja.

[66] 2000

[67] Truth Commission into the Genocide in Canada, Annett 2001.

[68] Kevin Annettin haastattelu 2001

[69] Kevin Annettin haastattelu 2001

[70] Operation Paperclip, Kevin Annettin haastattelu 2001, kts myös Truth Commission into the Genocide in Canada 2001, asiakirjojen mukaan 1200 natsitiedemiestä tuotiin Pohjois-Amerikkaan vuoden 1946 jälkeen.

Annettin mukaan kirkot myös myivät heimojen maita suurille metsäyhtiöille, kuten MacMillan Bloedelille ja Weyerhouserille. Annettin omien sanojen mukaan hänet erotettiin kirkosta, kun hän toi esiin asioiden tosiasiallisen laidan[71]. Hänen mukaansa koko ongelma tiivistyy Kanadan intiaanilainsäädäntöön. Se määrittelee joka kansalle omat ’heimoneuvostot’[72]. Siirtomaahallinto jatkaa olemassaoloaan, koska alkuperäiskansat eivät saa itse päättää asioistaan.[73] Ensimmäiset kansat muodostavatkin Annettin tulkinnassa *suvereeneja*, joilla on oma maapohjansa, hallintonsa ja valtion muutkin tunnusmerkit.

Annettin totuuskomission edut ovat siinä, että se omien sanojensa ja aineistojensa mukaan nostaa esiin rajummin ja selkeämmin vääryyksiä, joita alkuperäiskansoille on väitetty tehneen, kuten esimerkiksi mahdollinen linkki natseihin yllä ja toisaalta toiminnan suunnitelmallisuus 1940-luvulle asti. Sen heikkoutena ovat laajan hyväksynnän puuttuminen, yhteiskunnallinen vaikuttamattomuus ja ’virallisen’ komission aseman vajaus.

Viimeaikaisista Kanadassa järjestetyistä *erityisistä* komiteoista voidaan mainita Bruce Cohenin luotsaama punalohen[74] tilaan keskittynyt työskentely 2010–2012[75]. Sen tavoitteena oli selvittää, miksi Fraser-joen punalohet ovat taantumassa Brittiläisessä Kolumbiassa. Tässä menetelmällisesti kiinnostavaa oli:

- Lohen sosiaalistaloudellisen, alkuperäiskansatiedon ja luonnontieteiden laaja synteesi
- Aluksi julkaistiin perusraportti 2010, jossa määriteltiin tuohon asti saatavilla oleva tilannekuva ja komission raamitus. Se tiivisti noin

[71] Kevin Annettin haastattelu 2001

[72] band council tässä, ei tribal council

[73] Kevin Annettin haastattelu 2001

[74] *Oncorhynchus nerka,* englanniksi sockeye salmon

[75] Cohen 2012

26 aiempaa raporttia ja tiedeaineistoa sekä alkuperäiskansojen näkökulmia punaloheen liittyen.

- Komission työskentelyn aikana kansalaiset pääsivät osallistumaan kirjeitse, haastatteluin ja tietoverkkosivujen kautta jätetyillä todistusaineistoilla. Lisäksi järjestettiin noin vuoden ajan kuulemisia Vancouverin oikeustalolla. Tämän lisäksi kuultiin laajaa ryhmää tiedemiehiä ja alkuperäiskansoihin kuuluvia. Yhteensä kerättiin 900 julkista kirjallista puheenvuoroa, 133 todistusaineistopäivää, 179 todistajaa antoi materiaaleja, 14,166 puhtaaksikirjoitettua sivua.[76]

Cohenin komissio, poiketen esimerkiksi Bergerin aineistoista[77], koostui kirjallisista kononaisuuksista. Tämän lisäksi luonnontieteellistä materiaalia tiivistettiin johtopäätöksiin. Varsinaiset komission kuulemiset toteutettiin Vancouverissa. Asukkaat saattoivat tulla suurkaupunkiin antamaan lausuntonsa. Tämä poikkesi Bergerin menetelmästä, jossa esimerkiksi alkuperäiskansojen kyliä kierrettiin aktiivisesti 1970-luvulla.

Kanadan osalta viimeinen menetelmällinen osuus liittyy valtion Totuus- ja sovintokomission työskentelyyn 2010-luvulla[78]. Sen perustaminen pohjaa sisäoppilaitoksissa uhreiksi joutuneiden alkuperäiskansojen jäsenten vaatimuksiin. Uhrien vaatimukset johtivat Kanadassa sisäoppilaitosten uhrien korvaus -lainsäädäntöön[79], joka siirsi talouskompensaatioina noin 1,8 miljardia euroa sorron uhreille. Kaiken kaikkiaan sopimus kattoi noin 86,000 ihmistä[80]. Kanadan tuolloinen pääministeri Stephen Harper pyysi uhreilta anteeksi 11.6.2008[81].

Juridisesti kompensaatio pohjaa vuoden 1996 *Kuninkaallisen alkuperäiskansakomitean* suosituksiin. Se on osa laajaa viisiportaista kokonaisuutta, jossa totuuskomissio on eräs toteutettavista, korjaavista liikkeistä. Eri osat ovat:

A. Yhteisten kokemusten korvaus: Tavoitteena maksaa uhrille kertakorvauksena noin 28,000 CAD. Kaikki, jotka olivat olleet sisäoppilaitoksissa ja olivat elossa 30.5.2005, olivat oikeutettuja korvaukseen. Elossaolleita tavoitettiin noin 98%.
B. Itsenäisten arviointien prosessi: Tämän lisäksi erityisten, vakavien sortotoimien ja muun muassa seksuaalisen väkivallan uhreille, selvityksen jälkeen, varattiin maksimissaan 275,000 CAD / uhri. Yli 25,000 asianomaista on rekisteröitynyt tähän selvitykseen.
C. Totuus ja sovinto -komissio: Totuuskomission työlle 2008–2015 varattiin vähintään 60 miljoonaa dollaria, ja kokonaisselvityksen yhteydessä on julkaistu yli 900,000 ennen julkaisematonta asiakirjaa, jotka liittyvät sisäoppilaitoksiin.
D. Terveys- ja parannuspalvelut: Näillä toimilla rahoitettiin *Kuninkaallinen alkuperäiskansa* -komission mukaisesti alkuperäiskansojen omia parannus- ja parantamistoimia, mukaan lukien sukupolvien väliset taakkasiirtymät.
E. Muistorahasto[82]: 20 miljoonaa dollaria varattiin aiheeseen liittyvän rahaston toimintaan ja rahoituksiin.[83]

[76] Cohen 2012: 6
[77] 1977
[78] Truth and Reconciliation Commission 2015: 1
[79] Indian Residential Schools Settlement Agreement
[80] Truth and Reconciliation Commission 2015
[81] http://www.aadnc-aandc.gc.ca/eng/1100100015657/1100100015675

[82] http://www.aadnc-aandc.gc.ca/eng/1100100015576/1100100015577
[83] http://www.aadnc-aandc.gc.ca/eng/1100100015576/1100100015577

Totuus- ja sovintokomission loppuaineisto on massiivinen, tuhansia sivuja. Se julkaistiin 2015[84]. Tässä tiivistetään komission pääviestit ja menetelmät:

- Jotta alkuperäiskansat selviävät 21. vuosisadalla, tulee sekä YK:n alkuperäiskansajulistuksen, että kansallisten oikeuksien täytäntöönpanon olla saumatonta.
- Sovintotyöskentelyn edellytyksenä ovat julkisten historiallisten aineistojen vapaa käsittely, anteeksipyyntö ja kompensaatiot, joilla pyritään korjaamaan menneet vauriot.
- Sovintotyöskentelyn tulee *muuttaa yhteiskuntaa*. Sen tulee läpäistä nykyhetki niin, että alkuperäiskansojen elämä helpottuu ja mahdollistuu osana nykyisyyttä.
- Alkuperäiskansojen vanhimpien ja perinnetiedon haltijoiden näkökulmat ovat korvaamattomia sovinnon aikaansaamiseksi. Alkuperäiskansojen kulttuurista palautumista ja tietojärjestelmiä tulee tukea. Samoin heidän kerrottuja historioitaan, perinnelakejaan sekä suhteita kotiseutualueisiinsa tulee turvata ja vaalia.
- Sovintotyöskentelyn tulisi olla vuoropuhelua, joka läpäisee koko yhteiskunnan. Vain käsittelemällä menneet ja pohtimalla korjausliikkeitä voidaan vaikuttaa nykyisyyteen. Komissio antoikin 94 suoraa suositusta poliitikoille välittömistä toimista, jotka tulisi käynnistää[85]
- Komissio myös listasi kaikki toiminnassa olleet sisäoppilaitokset. Mukana olivat myös niiden maantieteellisen sijainti ja henkilökunnan saamat tuomiot.
- Kadonneiden alkuperäiskansanaisten kohtalon selvittäminen, on kerännyt 2015–2016 paljon huomiota ja nousi Kanadan syksyn 2015 vaaliteemaksikin[86].

[84] Truth and Reconciliation Commission 2015

[85] Truth and Reconciliation Commission 2015: 10, kts myös Truth and Reconciliation Commission – Calls to Action, 2015.

[86] Guardian 2016, Kanadan poliisi 2016

Menetelmällisesti totuus- ja sovintokomissio nojaa kirjoitettuihin historiallisiin lähteisiin, tieteelliseen kirjallisuusmateriaaliin, alkuperäiskansojen omiin kirjoitettuihin ja kerrottuihin historioihin[87], kartta- ja kuva-aineiston tulkintaan, tilastomateriaaleihin kuolemista sisäoppilaitoksissa, sekä totuuskomission omiin tietokantoihin[88].

Komission oman määrityksen mukaan[89] *sovinto* merkitsee sitä, että ”valtion ja alkuperäiskansojen välille saadaan aikaan, pysyvästi, kunnioittava suhde. Jotta näin voi tapahtua, tulee menneisyyden olla [kansallisen] tietoisuuden piirissä. Aiheutettujen sortotoimien ja vaurioiden vaikutuksien tulee olla julkisesti nähtävillä. Vain toimien katuminen johtaa pysyvään muutokseen.”[90] Heidän mukaansa oikoteitä ei ole[91].

Työn osalta virallinen määritelmä kuului: ”sovinto on jatkuva yksilö- ja kollektiivitason prosessi, joka vaatii kaikkia sitoutumaan sovinnon tavoitteeseen. Tämä pitää sisällään ensimmäisten kansojen, inuiittien ja méti-heimon niiden jäsenten, jotka ovat kärsineet sisäoppilaitoksissa, heidän perheidensä ja sukulaistensa, yhteisöiden, uskonnollisten toimijoiden, koulujen entisen henkilökunnan, hallituksen ja koko Kanadan väestön mukaantuloa. Sovinto voi tapahtua minkä tahansa ryhmän kesken.”[92]

[87] Esimerkiksi Frederick Ernest Koe kertoi, että papit ja poliisi hakivat hänet kotoa Aklavikista, Luoteis-Territorioista sisäoppilaitokseen, eikä hän saanut edes hyvästellä perhettään. Truth and Reconciliation Commission 2015: 9. Vastaavasti Marlene Kaysea lastattiin rekkaan, joka oli täynnä lapsia, ja rahtikontti ajettiin sitten uuteen kouluun. Yhteensä 6000 tarinaa kerättiin. Katso tarkemmin Survivors Speak 2015, johon on koottu yli 700 tarinaa koulusorrosta.

[88] Valtion arkistoja, jotka on koottu totuuskomissiotyötä ja –analyysiä varten, audio- ja videohaastatteluita ja tutkimusarkistoa. Tiivistelmässä pelkästään on yli 670 lähdeviitettä.

[89] Truth and Reconciliation Commission 2015: 113

[90] Truth and Reconciliation Commission 2015: 114

[91] http://www.cbc.ca/radio/thesundayedition/truth-reconciliation-what-s-next-1.2645558

[92] Truth and Reconciliation Commission 2015: 121

Komission työskentely on kerännyt myös kovaa kritiikkiä alkuperäiskansojen johtajien ja kansalaisyhteiskunnan puolelta. Mohawk -kansaan kuuluva professori Taiaiake Alfred haluaisi edistää pikemminkin oikeutta, jossa maat ja maiden hallinta palautetaan osana sovintotyötä alkuperäiskansoille, korjaten myös menneet vauriot[93]. Samoin Lee Maracle, kuuluisa sto:lo -kirjailija toteaa, että nyt odotetaan, että alkuperäiskansat antavat kaiken anteeksi, ja kaikki on käsitelty. Näin ei kuitenkaan hänen mukaansa ole. Komission työssä ei myöskään Maraclen mukaan kuultu lainkaan itse rikollisten, kouluhenkilökunnan ääntä. Hänen mukaansa näitä tulisi käsitellä *rikoksina*, eikä sovintotyönä. Maraclen ja Alfredin yhteinen käsitys on, että komissiosta huolimatta kolonisaatio jatkuu.

Brittiläisen Kolumbian entinen valtionpäämies, sto:lo -heimon johtaja Steven Point totesi sovintokomission työskentelyn ytimessä olevan maaoikeudet: ”*Hallitus ei tunnusta, että me omistamme tämän maan. Pysäyttäkää välittömästi maidemme tuhoaminen, ja naistemme murhat halki tämän maan…*”[94]

Totuus- ja sovintokomissio totesi loppupäätelmissään, että vuoden 1996 *Kuninkaallinen alkuperäiskansa* -komissio muutti pysyvästi ja peruuttamattomasti Kanadan rakennetta, suuntaa ja laatua yhteiskuntana. Uusi komissio tulisi sen itsensä mukaan nähdä tämän ketjun toimeenpanevana osana, *toisena mahdollisuutena*.

Hiljaisuus on nyt murrettu Kanadassa.

[93] http://www.cbc.ca/radio/thesundayedition/truth-reconciliation-what-s-next-1.2645558, Alfred käyttää käsitettä ”restitutive justice” alkuperäisessä lähetyksessä.

[94] Truth and Reconciliation Commission - Summary 2015: 14

Ruotsi

Ruotsin eduskunnan, *riksdagin*, mukaan saamelaiset ovat maan *alkuperäiskansaa*[95]. Toisaalta saamelaisten erityisoikeudet kehystyvät myös *kansallisen vähemmistön* aseman[96] kautta. Näiden määritelmien valossa heillä on sekä yksilöllisiä että *kollektiivisia* oikeuksia[97]. Oikeudet ovat kehittyneet osana kansainvälistä, muun muassa YK:n piirissä käytyä keskustelua alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen oikeuksista. Usein kuitenkin oikeudet ovat olemassa vain 'paperilla', ja niiden soveltaminen käytäntöön on jäänyt puolitiehen Ruotsissa[98]. Saamelaiskäräjät on perustettu, mutta ne ovat kaksoisroolissa, toisaalta edustuksellisena ja toisaalta hallinnollisena, valtion elimenä[99]. Muun muassa YK ja muut kansainväliset tahot ovat tiivistäneet saamelaisten ja sekä vähemmistöjen oikeustilanteen olevan ongelmallinen ainakin:

- saamelaisten itsemääräämisoikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien saralla
- alkuperäiskansaoikeuksien kehityksessä
- maa-, vesi- ja luonnonvaraoikeuksien osalta[100]
- saamelaisten naisten ja lasten oikeuksien puutteina[101]
- koulutusongelmina
- terveydenhuollon saatavuuden kokonaisuutena[102]

Ruotsissa arkkipiispa Antje Jackelén[103] on vaatinut valtion mukaantuloa totuuskomissiotyöhön Saamelaiskäräjien ja syrjintää ehkäisevän asiamiehen[104] suositusten mukaisesti. Saamelaisten on myös oltava määrittämässä ja osallistumassa tällaisen komission työhön. Saamelaisten on oltava itse määrittämässä ja osallistumassa komission työhön. Sylvia Sparrock Järpenistä toteaa: *"Meistä saamelaisista on niin paljon enempään (kun aiemmin on stereotyyppisesti ajateltu). Uudet suhteet, uusi alku mahdollistuu vain kohtaamisella. Kirkon on syytä alkaa kuulla saamelaisten ääntä!"*[105]

Ruotsissa totuuskomissiotyö on ollut Kaisa Syrjänen-Schaalin mukaan saamelaisten aloite: *"Totuuskomissioidea on sinällään saamelaisten oma aloite. Sitä ovat esittäneet esimerkiksi saamelaiskäräjät ja saamelaisten nuorisoliitto. Kun kirkko alkoi selvittää omia syntejään näillä käynnissä olevilla prosesseilla, arkkipiispa Antje Jackelénia pyydettiin ottamaan kantaa asiaan julkisesti. Hän asettui tukemaan totuuskomissiotyötä. On kuitenkin tärkeää, että nyt kun kirkko on ollut aloitteellinen asiassa, valtion tulisi toimia saman linjan mukaisesti ja osallistua totuuskomissiotyöhön."*[106]

Valtio on reagoinut kirkon toimiin hitaammin: *"Kulttuuriministeri ei ole vielä kannattanut totuuskomissiota, vaikka on tietoinen asiasta ja työstämme. Asia on hänen pöydällään. Valtiopäivillä oikeisto-oppositio vaatii uutta 'vit bok' -raporttia saamelaisten ja torniojokilaaksolaisten tilanteesta. Totuuskomissiotyö ja ILO -ratifiointi ovat valtion puolella*

[95] Svenska kyrkan 2013: 7

[96] Ruotsin virallisia kansallisia vähemmistöjä ovat juutalaiset, romanit, saamelaiset, ruotsinsuomalaiset ja 'torniojokilaaksolaiset' eli meän kielen puhujat, kts. kielikysymyksistä myös Svenska kyrkan (2016a)

[97] Svenska kyrkan 2013: 7

[98] Human Rights Challenges in Sweden 2014: 2-3. Esimerkiksi yhteispohjoismainen Saamelaissopimus ei ole edennyt laajoista neuvotteluista huolimatta.

[99] Human Rights Challenges in Sweden 2014: 2

[100] Erityisesti kaivokset on koettu olevan hallinnollisesti ristiriitainen tavoite, Human Rights Challenges in Sweden 2014: 2

[101] Kts. lisää erityisesti lasten kielen, identiteetin ja oikeuksien osalta Svenska kyrkan et al. (2014)

[102] Svenska kyrkan 2013: 10-11

[103] Jackelén 2016

[104] ruotsiksi *diskriminerinsombudsmannen*, www.do.se

[105] Svenska kyrkan 2016b: 9

[106] Haastattelu 27.4.2016

pöydällä eivätkä etene tällä hetkellä. Toivomme, että kulttuuriministeri osallistuu 2017 kirkkopäiville Arvidsjaurissa kesäkuussa järjestettävään totuuskomissio -seminaariin." [107]

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Stefan Mikaelsson toteaa, että "*rauhaa eri ryhmien avulla ei voi saavuttaa ilman oikeutta tai tasa-arvoa. Ne tahot, jotka halusivat tuhota rakkaan Sápmimme, kotimaamme, tulisi saattaa kansainvälisten oikeusasteiden ja saamelaisten eteen vastaamaan teoistaan.*"[108]

Ruotsi vertautuu eri tavoilla Suomeen ja Norjaan[109], toisaalta Kanadan kokemukset ovat olleet inspiraationa Ruotsissa: "*Ruotsi on sillä tavalla Norjaa jäljessä, että siellä on suunniteltu seurakuntien ja kirkon piirissä enemmän saamelaisten huomioimista kirkon työssä. Suomen osalta, mediatietojen pohjalta, käsitykseni on, että kirkko on pyytänyt anteeksi saamelaisilta, mutta valtion puolelta asiaa ei ole niin edistetty. Uutena käänteenä näyttäisi siltä, että Grönlannissa olisi käynnistymässä jonkinlainen totuuskomissiotyöskentely. Kansainvälisesti olemme saaneet inspiraatiota kirkon piirissä Kanadasta, jossa Truth and Reconciliation -prosessi on käynnistetty. Chief Wilton Littlechild, joka työskenteli heidän komissiossaan, on vieraillut Ruotsissa kahdesti ja olemme oppineet heidän kokemuksistaan.*"[110]

Ruotsalaisen työskentelyn tavoite kirkon osalta voidaan tiivistää yhteenkuuluvuuden, tietoisuuden ja suvaitsevaisuuden edistämiseen: "*Kirkko on ajanut alkuperäiskansan ihmisoikeusasiaa voimakkaammin viimeiset 2–3 vuotta. Tärkein tavoite kirkon sisäisessä työssä on, että saamelaiset olisivat tervetulleita Ruotsin kirkkoon, ja he kokevat, että saamelaisia arvostetaan seurakunnissa ja kirkossa heidän omista lähtökohdistaan. Ruotsissa on kahden-kolmen vuoden ajan alettu vahvistaa saamelaisten oikeusasemaa. Myös kansainvälinen paine on syynä tähän, koska Ruotsi havittelee YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyyttä[111], joten kotimaan ihmisoikeusasiat ovat erityisessä tarkastelussa. Toiminnan tavoite on prosessi, jossa valtaväestön tietoisuus lisääntyisi enemmän saamelaisten kokemuksista ja historiasta. Monet ruotsalaiset eivät esimerkiksi tiedä, että vielä 1960-luvulle asti saamelaiset joutuivat käymään erityisiä kouluja (paimentolaiskoulua).*" [112]

Kanadan alkuperäiskansojen maa- ja vesioikeussopimuksia ja historiallisten vääryyksien korjauksia on kehystänyt myös taloudellinen kompensaatio ja korjaavat toimet. Ruotsissa asia on vasta nupullaan: "*Kompensaatioasiasta ei ole puhuttu meillä paljoakaan vielä. Jotkut ihmiset ehkä tiedostavat asian mahdollisuuden, esimerkiksi saamelaistahojen piirissä, mutta siitä ei vielä ole selkeyttä. Kun kirkolliskokous päätti, että tuemme ILO -ratifiointia, heräsi kysymys, mitä se tarkoittaa alueilla, jossa kirkko hoitaa valtionmaita, jotka ovat kirkon hallussa[113], ja jotka ovat saamelaisella kotiseutualueella. Kirkolla on täten hallussaan valtavat maa-alueet ja osa niistä kuuluu poronhoitoalueisiin. Kansainvälinen oikeus sekä käsitys ILO -sopimuksen tulkinnoista ja merkityksestä on viimeisten viidentoista vuoden aikana kehittynyt. Ehkä uusi ajatus voisi olla, että kirkko hoitaa maita näillä seuduilla, mutta niitä hallinnoitaisiin saamelaisten oikeuksien mukaisesti ja oikeudet huomioon ottaen, samoin kuin YK:n alkuperäiskansojen julistuksen periaatteet vuodelta 2007. Esimerkiksi yksi uusi tapa tähän voisi olla, että pohditaan, voisiko kirkko harjoittaa metsänhoitoa tavoilla, jotka ovat saamelaisten oikeuksien mukaisia. Harva tajuaa vielä käytännössä, mitä uusi oikeuskäytänne konkreettisesti tarkoittaisi. Voidaan myös kysyä, voisiko käytännön*

[107] Kaisa Syrjänen-Schaalin haastattelu 27.4.2016

[108] Mikaelsson, haastattelu 7.5.2016

[109] Norjan kuningas pyysi anteeksi saamelaisilta 1997.

[110] Kaisa Syrjänen-Schaalin haastattelu 27.4.2016

[111] Myös arkkipiispa Jackelén (2016) on julkisesti liittänyt nämä asiat yhteen.

[112] Kaisa Syrjänen-Schaalin haastattelu 27.4.2016

[113] Ruotsiksi *förvaltar*, joka pohjautuu kirkon ja valtion jakoon ja maanhoitojärjestelyihin.

työ ja esimerkit osoittaa muutosta oikeaan suuntaan? Suuri haaste on siinä, että kirkon kenttä havahtuisi tekemään tätä työtä, seurakunnat, hiippakunnat. Miten saadaan aikaan hyvällä tavalla uutta dialogia? Arkkipiispa Antje Jackelénin kommentit ovat olleet merkittäviä tämän viestin esiin saamisessa.”[114]

Korvausasiassa saamelaiskäräjien puheenjohtaja Mikaelsson näkee valtioiden rajat ylittävän vaihtoehdon olevan toimivin: ”*Ne alueet, jotka on tuhottu, sisälsivät korvaamatonta kulttuuriperintöä. Lähes koko Pohjois-Ruotsin alueella ammoiset saamelaiset jalanjäljet on poispyyhitty. Voisimmeko antaa anteeksi, voisimmeko unohtaa? Ehkäpä ainoa vaihtoehto olisi perustaa yhteispohjoismainen saamelainen poliittinen yhteisö. Sen hallinnon tulisi koostua pelkästään saamelaisista, eikä muiden kansallisuuksien edustajilla olisi tuolloin hallinto- tai juridista valtaa.”*[115]

Ruotsin kirkon laaja aineisto koulukokemuksista[116] kokoaa yhteen menetelmällisesti pisimmälle vietyä totuuskomissioon liittyvää työskentelyä Pohjoismaissa. Sen keskiössä on saamelaisten oman kokemuksen ja äänen välittäminen. Kirja kertoo saamelaisten koulumuistoista haastatteluin[117], aikalaiskirjein, tutkimuskirjallisuuden kriittisen tarkastelun kautta, omin tekstein ja kulttuurisin analyysein. Rohkaisevaa menetelmissä on se, että varhaisimmat muistot näistä asioista on nostettu kärkeen. Haastateltavien joukossa on sekä saamelaiseen ’kulttuurieliittiin’ kuuluvia, kuten tunnettu tutkija, kirjailija Louisa Backmän, että kansan riveistä nousevia ääniä.

[114] Kaisa Syrjänen-Schaalin haastattelu 27.4.2016

[115] Mikaelsson, haastattelu 7.5.2016

[116] Svenska kyrkan 2016b

[117] Vanhimmat mukana olevat saamelaiset ovat yli 95 –vuotiaita, kuten Ibb-Ristin Tuorda, syntynyt 29.10.1916.

Ajatus koulutuksen roolista kuningaskunnan rakennustyökaluna ja vallan symbolina on hyvä ja selkeä valinta[118], koska halki vuosisatojen koulun, kristinuskon ja modernisaation kautta kolonialismi ja rasismi on saavuttanut saamelaisten elinpiirin eri osa-alueet. Toisaalta todetaan, että osana ajankuvaa ’sivistäminen’ ja koulutus olivat menetelmiä ’hyvää tarkoittaville’ tahoille edistää valtion roolia saamelaisten elämässä[119].

Koulukirja sijoittaa vallan, koulun ja väkivallan historian historialliseen kehykseen ja avoimesti nimeää kruunun pyrkimykset käännytystyön ja alueiden sekä saamelaisen yhteiskunnan haltuunoton osalta. Esimerkiksi Kustaa Vaasa käynnisti laajamittaisen lähetystyön, ja poikansa Kaarle IX rakennutti kirkot pohjoiseen[120]. Toisaalta kirja käsittelee myös saamelaisten kotoperäisiä vastarinnan keinoja – lapset jätettiin vaikkapa sukulaisten piiriin, eikä heti päästetty kouluaherrukseen[121]. 1900-luvun alkupuolen rotubiologiset aikalaiskokemukset ovat hyytäviä dokumentteja totuuskomission tarpeellisuudesta[122]. Vuosien 1912–1940 välinen aika jakoi kansat eriarvoisiin ryhmiin, mikä puolestaan oikeutti koulutustoimien laajentamista ja sorron välineitä kruunun kaukaisimmissakin kolkissa.

Ruotsin kirkon raportti vuodelta 2015[123] käsittelee saamelaisten oikeuksia käyttää kirkon maita. Samalla se pohtii näiden oikeuksien suhdetta muiden intressiryhmien ja oikeuksien kannalta. Keskiössä ovat ’perinteiset’, ikiaikaiset saamelaiselinkeinot ja kulttuuriset käytänteet

[118] Svenska kyrkan 2016b: 69, 80

[119] Svenska kyrkan 2016b: 237

[120] Svenska kyrkan 2016b: 69

[121] Svenska kyrkan 2016b: 99

[122] Svenska kyrkan 2016b: 139

[123] Svenska kyrkan 2015

– kalastus, poronhoito ja metsästys[124]. Raportti korostaa oikeuksien toteutumisen osalta *vapaan, informoidun ja ennakoivan suostumuksen*[125] välttämättömyyttä.

Raportin mukaan[126] kirkon tulee noudattaa maa-alueillaan ymmärrystä saamelaisten oikeuksista ja niitä lakeja, jotka takaavat esimerkiksi poronhoidon erityislaatuisuuden suhteessa muuhun lainsäädäntöön. Myös metsätalouden harjoittamisessa kirkon hallinnoimilla alueilla tulisi huomioida saamelaisten tarpeet, siten että kansainväliset velvoitteet huomioidaan. Kirkon tulisikin edistää metsätaloutta, joka on saamelaisten kannalta hyväksyttävää. Tämä tapahtuisi raportin mukaan konkreettisesti suorilla neuvotteluilla paikallisten saamelaispaliskuntien[127] kanssa, tapaus kerrallaan.

Metsätalous, jota olisi ekologisesti kestävämpää kirkon mailla ja huomioisi saamelaisten ja poronhoidon tarpeet, on vasta käynnistymässä. Keväällä 2016 kirkon edustajien kanssa käydyissä epävirallisissa keskusteluissa esillä oli muun muassa:

- selkeä käsitys avohakkuumenetelmien negatiivisista vaikutuksista poronhoidolle, ilmastonmuutokselle ja luonnon monimuotoisuudelle
- ’korttipakka’[128] -hakkuumallin kehittäminen, missä ikään kuin shakkilautakuviota noudattaen osa hakkuualueista jätetään silleen ja osa hakataan. Tämä menetelmä suosii aluskasvillisuuden monimuotoisuuden säilymistä ja uudelleenkasvua aukoissa, sekä reuna-alueilla.
- jatkuvan kasvatuksen menetelmät, jossa metsän peitteisyys säilyy[129]

Ruotsin totuuskomissioprosessi on alkanut pääasiassa Saamelaiskäräjien aloitteesta. Kirkko on omaksunut ajatuksen, ja alkanut viime vuosina viedä sitä määrätietoisesti eteenpäin. Saamelaisten toive asettuu pitkään jatkumoon. Voidaankin todeta heidän olleen tietoinen toimija jo pitkään, myös kirkon sisäisissä asioissa[130]. Ajatus passiivisesta uhriutumisesta ei olekaan koko totuus. Klassinen jako valloittajan ja valloitettujen osalta pätee, mutta samalla valloitetut ovat toimineet rakenteen sisällä jo varhain edistääkseen omia pyrkimyksiään. Vanhoista joiuista 1800-luvulta löytyykin selkeää aineistoa kirkon ja ’saamelaisen traditION’ välisestä vuoropuhelusta ja mittelöistä.

Vuoden 2016 julkaisut sekä arkkipiispa Antje Jackelénin[131] kehoitus valtion mukaantulosta ja historian uudelleentarkastelusta on vienyt keskustelun pisimmälle Pohjoismaissa. Aihetta on avoimesti käsitelty jopa taiteen keinoin, kuten Barbro Poggatsin rajut maalaukset antavat ymmärtää[132]. Arvo- ja oikeuspohjainen työskentely on levittäytynyt koskemaan pakkoassimilaation vaikutuksia, kielen ja kulttuurin monimuotoisuuden menetyksiä, pyhien paikkojen ja kotoperäisen saamelaiskulttuurin tuhoja sekä kansainvälisen oikeuden soveltamismahdollisuuksia esimerkiksi ILO 169 -kysymysten osalta. Merkittävää on myös kirkon aloitteellisuus kompensaatio- ja maaoikeuskeskustelussa. Tähän kuuluvat konkreettiset metsätaloudellisten käytänteiden uudistukset. Ne eivät ole keskustelun päätepiste. Sen sijaan nämä avaukset tulisi nähdä tärkeinä ensiaskeleina kokonaisvaltaisessa muutoksessa.

[124] Svenska kyrkan 2015: 2, tässä raportissa ei ole mahdollista käsitellä kaikkia saamelaisten oikeuksiin liittyviä kysymyksiä Ruotsissa.

[125] Free, prior, informed consent – FPIC, Svenska kyrkan 2015: 28

[126] Svenska kyrkan 2015: 31

[127] ruotsiksi *sameby*

[128] ruotsiksi luckhuggning

[129] Sähköpostikeskustelu Dag Hedinin kanssa 18.4.2016

[130] Svenska kyrkan 2012: 31

[131] 2016

[132] Svenska kyrkan 2012: 8

Suomi

Suomen valtion suhde saamelaisiin jatkuu häilyvänä. Saamelaiskäräjät perustettiin 1996. Kulttuurioikeuksia on edistetty. Maa- ja vesioikeudet, ja niihin liittyvät kansainväliset sopimukset, kuten ILO 169 ovat kuitenkin ratifioimatta. Vuonna 2016 läpirunnottu Metsähallitus -laki siirsi laajoja erämaa-alueita uuteen 'kolmanteen taseeseen' saamelaisten laajasta vastarinnasta huolimatta. Suhteet ovat tulehtuneet ja vaikeassa tilassa.

Suoraa totuuskomissiotyöskentelyä Suomessa ei ole käynnistetty. Joitakin yksittäisiä pyrkimyksiä tähän suuntaan on edistetty. Vuonna 2010 Suomen evankelisluterilainen kirkko ilmoitti aikomuksestaan 'pyytää anteeksi saamelaisilta'[133]. Tämän olisi tarkoitus tapahtua 2012 'Sovitusseminaarissa' Oulussa. Siellä tavoitteena oli käsitellä vaikeita asioita Saamen ja Suomen väleissä kirkon puitteissa, hiukan *Ságastallamatin* tyyliin.

Oulun hiippakunnan piispa Samuel Salmi totesi tuolloin melko ympäripyöreästi, että: "*On selvää, että monet saamelaiset kantavat mukanaan historian taakkaa. On paljon asioita, jotka ovat aiheuttaneet mielipahaa puolin ja toisin. Monet saamelaiset saattavat yhä tuntea kipua asioista tai tapahtumista, joita heidän sukulaisensa kauan sitten ovat kokeneet… Kollektiivista katumusta voi tuntea, vaikka ei itse olisikaan ollut mitenkään osallinen menneisyyden vääryyksiin. Päätarkoitus on siinä, että ihmiset tulisivat ymmärtämään, että mennyt on mennyttä ja että sovitus koskee tätä päivää.*" [134]

Kuten Ruotsissa, aloite oli tullut saamelaisilta itseltään, sekä kirkolta Salmen mukaan: "*Kuulin kentältä, että tälläistä on kyselty ja meillä kirkossa oli olemassa valmius asian käsittelemiseen. Tämän päivän Suomessa aika alkaa olla kypsä tasavertaiselle vuoropuhelulle eri kulttuurien välillä. Vain puhumalla kipeistä asioista sovituksen hengessä, voimme päästä eteenpäin. Tarkoitus on ottaa rohkeita askelia kohti huomista, yhdessä ja rinta rinnan… Voin ihan rinta rottingilla sanoa, että kirkko on ollut edelläkävijä monissa saamelaisasioissa. Toivon, että jos seminaari tuo tullessaan asioita, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä, niin niitä oltaisiin herkällä korvalla kuuntelemassa.*"[135]

Vuonna 2010 saamelaista näkökulmaa asiaan kommentoi professori Veli-Pekka Lehtola todeten, että "*toisaalta on niitä, jotka pitivät kirkkoa pahimpana kolonialistisena koneistona ja sitten myös niitä, jotka eivät ole koskaan nähneet kirkon roolissa mitään ongelmaa. Käännytystyö on tietenkin klassinen esimerkki, kun tästä asiasta puhutaan kulttuurien välisenä konfliktina. Ja tietenkin kirkon harrastama välinpitämättömyyden politiikka. Toisaalta tiettyinä aikoina jotkut kirkon miehet olivat hyvinkin myötämielisiä ja kannustivat kaikkia saamen kielen käyttöön.*"

Varsinainen anteeksipyyntö toteutettiin talvella 2012[136]. Piispa Salmi nosti esiin Inarissa pidetyssä 'Saamelaiset kirkossa' -seminaarissa 1930-luvun etniset tutkimukset, joiden yhteydessä saamelaisten hautapaikkoja avattiin 'tieteen nimissä': "*Ajattelen varsinkin 1930-lukua yhteiskunnassa, jolloin alistimme saamelaisia ja veimme eteenpäin etnisiä tutkimuksia. Ne olivat alentavia ihmisarvon kannalta.*" Arkkipiispa Kari Mäkinen kommentoi asiaa myös todeten: "*Se mikä tulee näkyväksi ja keskustelun piiriin, auttaa kulkemaan eteenpäin. Mikä pysyy näkymättömissä ja vaiettuna, pysyy myös taakkana.*"[137]

[133] Yle 2010

[134] Yle 2010

[135] Yle 2010

[136] YLE 2012

[137] YLE 2012

Pappi Pauliina Kainulainen Suomen evankelisluterilaisesta kirkosta arvioi anteeksipyyntöä omana mielipiteenään: ”*Piispa Salmen anteeksipyyntö 2012 oli hyvä askel. Salmi esitti anteeksipyynnön niistä toimintatavoista, joilla kirkko on alistanut saamelaisia historian eri vaiheissa. Erityisesti hän nosti esiin kirkon mukanaolon 1930-luvun etnisissä tutkimuksissa. Henkilökohtaisesti ajattelen, että kirkon ja saamelaisten suhdetta on analysoitava lisää. Mikä on kokonaiskuva siitä vaikutuksesta, joka kirkon toiminnalla on ollut saamelaiskulttuurien monien osa-alueiden kuten maailmankatsomuksen, hengellisyyden, joikuperinteen ja muun sellaisen marginalisoimiseen. Kokonaiskuvan luomista vaikeuttaa se, ettei kirkossani ole käsitelty näitä kysymyksiä myöskään suhteessa suomalaisen kulttuurin vanhaan maailmankatsomukseen ja hengellisyyteen. Kuitenkin tämäntyyppiset kysymykset ovat erittäin tärkeitä esimerkiksi nykyisen ekologisen kriisin kontekstissa. Kokonaisvaltaisemmat maailmankatsomukset ja niiden toisenlaiset tietojärjestelmät ovat ensiarvoisia koko ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta. Kokonaiskirkon on tarpeen avata mahdollisuuksia nykyistä syvällisemmälle keskustelulle historiasta ja teologiasta. Samalla on kannustettava seurakuntia niin että ne soveltavat kristilliseenkin hengellisyyteen kuuluvaa luonnon pyhyyden kunnioitusta käytännön ratkaisuissansa, esimerkiksi metsiensä kohtelussa. Pienet seurakunnat kärsivät tällä hetkellä rahapulasta ja siksi paine hakata metsiä kasvaa. Kokonaiskirkon tulee jakaa resursseja (kuten tähänkin asti on tehty) samalla kun kirkossamme on syytä etsiä kohtuullisuutta esimerkiksi siinä, miten paljon varoja käytetään kiinteistöihin*.”[138]

Varsinainen keskustelu totuus- ja sovintokomission osalta terävöityi keväällä 2016 Saamelaiskäräjien otettua sen toimintaohjelmaansa 2016–2019. Tavoitteena on asettaa komissio tutkimaan ”saamelaisten historiassa kokemia vääryyksiä.”[139] Mukaan tulisi saada myös pohjoisessa asuvat suomalaiset.

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio totesi, että ”*totuuskomission asettaminen on nyt mainittu Saamelaiskäräjien toimintaohjelmassa, on minun mielestäni todella suuri askel eteenpäin. Me pääsemme keskustelemaan asiasta ja edistämään sitä myös täällä saamelaiskäräjien sisällä*.”[140] Myös muut saamelaiset ottivat asiaan kantaa. Muun muassa Anne Nuorgam totesi, että ”*olisi tärkeää aloittaa tällainen työ myös Suomen puolella, jotta me pääsisimme purkamaan pahoja syrjintäkokemuksia, jotka koskevat vaikkapa asuntoloita, saamelaismääritelmää ja maankäyttöä*.”[141] Nuorgam on toiminut asiassa aloitteellisesti aiemminkin.

Pappi, teologian tohtori Pauliina Kainulainen toimii ajoittain Suomen evankelisluterilaisen kirkon saamelaistyössä. Hän myös puhuu jonkin verran pohjoissaamea. Kainulainen kuvaa kirkon ja saamelaisten suhdetta: ”*Kirkon ja saamelaisten suhde on moniulotteinen. Sen historiaa värittää kristinuskon kolonialistinen tapa levittäytyä uusille alueilla ilman riittävää kunnioitusta alueen kansojen omia kulttuureita, kieliä ja tietojärjestelmiä kohtaan. Kirkko on myötävaikuttanut (yhdessä valtiollisen kolonialismin kanssa) saamen kielten ja perinteisen kulttuurin monien piirteiden olennaiseen ohentumiseen. Toisaalta vuosisatojen mittaan suurelle osalle saamelaisista kristinuskosta on muodostunut tärkeä osa heidän identiteettiään. Viime vuosikymmeninä luterilainen ja ortodoksinen kirkko Saamenmaassa ovat olleet tukemassa saamen kieliä käyttämällä niitä enenevässä määrin toiminnassaan ja kääntämällä tärkeitä tekstejä saamen kielille. Samalla viime vuosikymmeninä Saamenmaassa on kehkeytynyt vaikeita yhteiskunnallisia ristiriitoja esimerkiksi ILO 169 -sopimukseen ja saamelaisuuden määrittelyyn liittyen. Kirkkoni ei ole halunnut ottaa suoraan yhteiskunnallista kantaa*

[138] Haastattelu 06.05.16

[139] YLE 2016

[140] YLE 2016

[141] YLE 2016

esimerkiksi maanomistussuhteiden järjestämiseen, käsittääkseni siksi ettei keskustelu kärjistyisi entisestään vaan että kirkko voisi toimia yhteisöissä tukien ihmisiä arjessa ja jatkaen kulttuurin säilymiseen tähtääviä toimiaan."[142]

Kainulainen tunnistaa evankelisluterilaisen kirkon roolin historiallisen kolonialismin avaintoimijana. Se on "ohentanut" saamelaisuutta. Toisaalta nykyhetkessä kirkko on keskeinen osa nykysaamelaisuutta, muun muassa saamen eri kielillä tapahtuvien tekstien ja materiaalien tuottamisessa. Kainulaisen mukaan kirkko ei sinällään ota suoraa kantaa maa- ja vesioikeuksiin toisin kuin Ruotsissa. Myös suomalaisen saamelaiskeskustelun erityispiirteenä vellova identiteettikiista jää tästä keskustelusta pois.

Toinen kiinnostava erityispiirre liittyy lestadiolaisuuteen ja alkoholismin käyttöön Suomen saamelaisalueilla. Kainulainen jatkaa: "*Kolonialismin vaikutuksesta joissain historian vaiheissa esimerkiksi alkoholismi on ollut (ja on) vaikea ongelma. Lestadiolainen herätysliike toi kysymykseen yhden ratkaisumallin, raittiuden ihanteen. Lestadiolaisuudessa on muitakin merkittäviä myönteisiä, saamelaiseen kulttuuriin niveltyviä piirteitä, mutta toisesta näkökulmasta tällainen pietistissävyinen liike on myös vierasta tuontitavaraa. Mustavalkoiset jaottelut ihmisryhmien välillä, yksilökeskeinen näkemys pelastuksesta tai selkeästi kielteinen suhtautuminen esimerkiksi joikuperinteeseen ovat eräitä ristiriitoja aiheuttavia piirteitä. Lestadiolaisuus elää edelleen voimakkaasti eri puolilla Saamea, mistä johtuu että joitain asioita ei ole mielekästä pyrkiä muuttamaan äkillisesti liikkeen vaikutuspiirissä. Sen sijaan vaikkapa Helsingissä vietettävissä saamenkielisissä messuissa voidaan kokeilla uudistuksia, kuten integroida joikua jumalanpalvelukseen*."[143]

[142] Haastattelu 06.05.16

[143] Haastattelu 06.05.16

Kainulainen määrittelee konservatiivisen 'sydänmaan' ja vyöhykkeen, jonka sisällä, Saamenmaan ytimessä, lestadiolaisuus on voimissaan, ja vaikuttaa saamelaisperinteen, kuten joiun vaikeaan asemaan osana kirkon sosiaalista elämään. Toisaalta monikulttuurisemmassa Helsingissä ollaan 'uudistusmielisempiä'. Kulttuurinen törmäys ja valta-asetelma ovat siis Kainulaisen mukaan osittain säilyneet Saamenmaan kirkon toiminnassa, vaikka sillä on ollut myös positiivisia sosiaalisia vaikutuksia.

Suomessa toteutettavan totuuskomissio -työskentelyn mahdollisuudet voidaan arvioida olevan kaukana tulevaisuudessa. Syynä tähän on vallalla oleva poliittinen konsensus saamelaisten erityisoikeuksien laadusta ja heikkouksista. Yhteiskunnallisesti saamelaisten kohtaamat sortotoimet eivät ole myöskään koskaan levinneet kansalliseen tietoisuuteen, ja sitä kautta kansalliseen keskusteluun. Suurimmalle osalle väestöä, erityisesti kalottialueen ulkopuolella, tieto saamelaisten historioista, asemasta, yhteiskunnasta ja heihin kohdistuneista sortotoimista on etäistä ja tuntematonta. Poliittinen järjestelmä on maailman vakaimpia. 'Hitaan väkivallan'[144] ja pakkoassimilaation edistämistoimien ollessa suurelta yleisöltä piilossa totuuskomissio –työskentely ei tunnu realistiselta, vaikka saamelaiset sitä vaatisivatkin.

Pappi Kainulainen analysoi Ruotsin ja Suomen tilanteiden eroavaisuutta: "*Ruotsin ja Suomen historia ja nykypäivä näissä kysymyksissä*[145] *eivät ole yksi yhteen samanlaisia, mutta on kiinnostavaa, mitä Ruotsissa nyt tapahtuu. Suomessakin piispa Salmen anteeksipyynnön yhteydessä arkkipiispa Mäkinen toivoi, että kirkko tukisi saamelaisia niin, että raskaat kokemukset esimerkiksi koulukodeissa tulisivat näkyviksi ja tätä kautta taakkojen kantaminen kevenisi. Mitä tämä voisi olla käytännössä? Olisiko mahdollista, että kirkko olisi aloitteellinen, jotta käynnistettäisiin näiden kokemusten kerääminen ja vaikkapa kirjan työstäminen?*

[144] Nixon 2013

[145] totuuskomissio sekä saamen ja kirkon suhteet

Heitän tämän kysymyksen saamelaistyön sihteerille Erva Niittyvuopiolle: ’kuka esittäisi ajatuksen julkisesti ja keitä kutsuttaisiin yhteistyöhön hankkeessa?’ *Suomessa saamelaisten tilanne on tällä hetkellä vaikea, kun esimerkiksi valtionhallinto edistämisen sijaan supistaa saamelaisten mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä ja kulttuuriensa selviytymiseen*[146]*. Ilmapiiri saamelaiskysymysten ympärillä on kireä. Voi olla, ettei Suomessa aika ole nyt kypsä varsinaisen totuuskomission asettamiselle. Saamelaisten kolonialismin värittämän kokemushistorian koostaminen voisi olla yksi askel eteenpäin.*”[147]

Verrattuna aiempiin kansallisen yhtenäisyyden kohtaloihin, joita on yritetty avata, saamelaiskysymys näyttäytyy valitettavan pienenä. Esimerkiksi vuoden 1918 sisällissodan käsittelemättömät historiat[148], talvi- ja jatkosodan vaietut tapahtumat ja kylmän sodan aikana suomettumisvaiheen seuraamukset poliittis-yhteiskunnallisesti ajavat saamelaiskysymykset ohi kansallisen peiliinkatsomisen paikkoina. Kun edellä mainittujakaan kysymyksiä ei ole onnistuttu ratkaisemaan, alkuperäiskansakysymykset heikon tietopohjan vallitessa vaikuttavat etäisiltä.

Toisaalta saamelaisten kohtelussa piilee muutospotentiaali muiden valtahistorioiden käsittelyyn Suomessa. Ruotsin kirkon esimerkki viittaa siihen, että julkinen puhe voi nopeastikin muuttua, jos vaiettujen historioiden ja sorron uskottavasti dokumentoituja esimerkkejä ja määrätietoista tutkimustoimintaa käsitellään avoimesti. Suomen ja Ruotsin kansalaisyhteiskuntien laatu on kuitenkin erilainen ja tässäkin Suomen tilanne on vaikeampi.

Pauliina Kainulaisen mukaan suomalaisten ja saamelaisten suhteet kirkossa voisivat tulevaisuudessa kehittyä uusiin tavoitteisiin, kuten: ”*Nykyinen hyvä työ kielten ja kulttuurien tukemiseksi jatkuu ja laajenee. Sen teologista pohjaa syvennetään ja osoitetaan teologian yhteyksiä tämän ajan yhteiskunnallisiin kamppailuihin. Kirkko ottaa vähitellen yhä enemmän osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tätä voisi ilmentää yllä ehdotettu kokemushistorian kokoamistyö, mutta myös liittyminen mukaan muun muassa konkreettisiin ympäristökamppailuihin (ilmastokysymykset, kaivokset, metsänhoito, vesiensuojelu). Kirkossa päästään keskusteluun, jossa saamelainen kulttuuri ja sen oma maailmankatsomus mielletään tasaveroisena ja tärkeänä keskustelukumppanina. Rohkaistaan saamelaista, omista kulttuurisista juurista nousevaa teologista ja liturgista uudelleenajattelua. Kirkko voi ja sen tulee olla mukana keskusteluissa, jotka koskevat saamelaisen kulttuurin eloonjäämistä. Samalla kirkon tulee osallistua keskusteluun oman traditionsa lähtökohdista, jotka tuovat kokonaiskuvaan jotain lisää verrattuna yleiseen yhteiskunnalliseen (ihmis)oikeuspuheeseen. Kirkko elää - toivottavasti - yhteydessä perinteensä voimallisiin symboleihin, kieleen ja riitteihin. Niissä on yhtymäkohtia muun muassa alkuperäiskansojen syklisiin maailmankatsomuksiin. Erilaiset viisausperinteet voivat ihannetapauksessa yhdistää voimansa keskinäisen kunnioituksen hengessä*.”[149]

[146] Kainulainen viittaa esimerkiksi tapahtumiin keväällä 2016, joissa Metsähallituslaista pudotettiin pois niinkutsutut saamelaispykälät.

[147] Haastattelu 06.05.16

[148] Uudessa tutkimuksessa piilee potentiaalia, jolla Suomen olosuhteita voidaan saada julkiseen käsittelyyn, kts esim http://yle.fi/uutiset/tutkimus_hennalan_vankileirilla_tapettiin_mielivaltaisesti_yli_200_naista__nuorimmat_14-vuotiaita/8775599

[149] Haastattelu 06.05.16

Johtopäätökset

Arkkipiispa Antje Jackelén kysyy kriittisesti, kuinka paljon vanhasta ajattelusta on jäljellä, ja miten uusi suhde saamelaisiin voitaisiin rakentaa?[150] Yhteiskunnassa on vielä paljon muutosvastarintaa, tietämättömyyttä, suvaitsemattomuutta, rasismia ja kovia poliittisia kysymyksiä ratkottavana. Hänen mukaansa avain on, että valtio tulee totuuskomissiotyöskentelyyn ehdoitta mukaan. Samoin perusoikeudet, kuten ILO 169 -sopimuksen ratifiointi ja YK:n vuoden 2007 alkuperäiskansajulistuksen voimaansaattaminen ovat arkkipiispan mukaan akuutteja tavoitteita. Kysymys historiallisesta syyllisyydestä on otettava vakavasti, jotta kansakunta voi parantua. Ruotsin kirkko[151] toteaa *dokumentaation* tarpeen, eli ongelma- ja sortokysymysten tallentamisen ja todentamisen olevan avainasemassa, ennen kuin sovintoa voidaan edistää.

Professori Carl Reinhold Bråkenhielm käsittelee kristinuskon vaikeaa suhdetta alkuperäiskansojen maailmannäkemysten kanssa[152]. Hänen mukaansa syynä on ollut valtaväestön vieraantuminen luonnosta ja luontoyhteydestä. Toisaalta saamelaisperinteen ja noitauskon nähtiin olevan luonnossa ja ikään kuin luonnon sisällä, joten sitä vieroksuttiin, ja toisaalta koettiin 'pyhää mustasukkaisuutta'. Professori Bråkenhielm lainaakin kuuluisan kulttuuritutkija Edward Saidin 'orientalismi' -käsitettä toiseuden tulkinnoissa, lisäten, että Ruotsissa valtaväestö koki jonkinlaista 'borealismia' – toiseus olikin metsäkulttuurien ja saamelaisten edustaman luonnonläheisen elämäntavan kuvittamaa[153].

Totuuskomissioista pohjoisessa -selvitykseen osallistuneet totesivat, että ylhäältä ohjattu muutos ja julistukset voivat jäädä puolitiehen, jos ruohonjuuritasoa, ihmisen elonpiiriä ja sen toimijoita, ei saada uuden havahtumisen taakse, kuten esimerkiksi Ruotsissa: "*Kirkko on nyt ottanut ensimmäisiä askeleita asiassa, mutta työ pitää jalkauttaa seurakuntiin – hiippakunnat ovat itsenäisiä Ruotsissa, joten todellinen muutos täytyy tapahtua paikallisesti. Monet saamelaiset haluaisivat kertoa kokemuksistaan. Tarvitsemme siis uudenlaista ymmärrystä asiassa. Tämä tarkoittaa, että meillä on myös vaikeita, poliittisia asioita ratkottavana*."[154]

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Mikaelsson toteaa, että on vaikea uskoa vaadittavan muutoksen laajuuteen tai syvyyteen enää hänen elinaikanaan: "*Ajatus siitä, että kokonaisvaltainen muutos [parempaan] onnistuisi, on niin valtaisa, että sitä ei oikein osaa ennakoida tai nähdäkään nykyhetkessä. Nytkin, kun keskustelemme tässä parhaillaan, Eurooppa ja Ruotsi, jälleen kerran, haluavat ryövätä jäljellä olevan saamelaiskulttuurin ja luonnonvarat. Tarvitaan kokonaan uusi maailmanjärjestys, että EU muuttaisi suhtautumistaan alkuperäiskansoihin yleensä tai erityisesti saamelaisiin. Uskon kuitenkin, että uusi maailma on mahdollinen!*"[155]

Ruotsissa on viime vuosina päästy Pohjoismaista pisimmälle kirkon ja kansalaisyhteiskunnan voimin. Historiallisen itsereflektion ja menneiden vaurioiden ja tuhojen esiintuomisen lisäksi keskustelu kokonaan uusista käytännöistä, vaikkapa metsätalouden harjoittamisen saralla, on jo käynnissä. Mustonen ja Syrjämäki[156] tutkimuksessaan Jokkmokkin seutukunnalla 2003–2013 käsittelevät saamelaisiin kohdistuneiden kokonaisvaikutuksia. Ilmastonmuutos nousee keskiöön läpileikkaavaksi teemaksi. Se muuttaa saamelaiskulttuuria Norrbottenissa ja Ruotsin saamelaisalueella. Jäljellä olevien luonnontilaisten

[150] Jackelén 2016

[151] 2014: 13

[152] Svenska kyrkan (2012: 16)

[153] Svenska kyrkan (2012: 17)

[154] Kaisa Syrjänen-Schaalin haastattelu 27.4.2016, kts myös Svenska kyrkan et al. (2014: 15) mentoritoiminnasta ja uusista menetelmistä jalkauttamisessa.

[155] Mikaelsson, haastattelu 7.5.2016

[156] 2013

metsäekosysteemien säilyminen tulee olemaan avainroolissa ilmastokysymyksen ja saamelaisuuden leikkauspisteissä. Totuuskomissiotyöskentelyn laajentaminen nykyhetken selviytymiseen onkin looginen jatko nyt alkaneille toimille Ruotsissa.

Tiivistäen, Kanadassa ja Ruotsissa, joissa joko kirkon tai valtion oikeutuksella toteutettu totuus- ja sovintotyöskentely on edennyt, parhaat käytänteet ovat pitäneet sisällään alkuperäiskansojen kerrottuja historioita ja kuulemisia yhdistettynä arkisto- ja tiedeaineistoihin. *Erityisten komissioiden* osalta Kanadassa[157] on saavutettu laadullisesti parasta jälkeä, kun alkuperäiskansojen omissa kylissä on järjestetty heidän kulttuuriaan kuunnellen todistusmahdollisuuksia.

Selvityksen alussa käsiteltiin tuomari Bergerin[158] esiinnostamia *maailmankuvallisia* ja *arvoihin* pohjaavia konflikteja ja suhteita, jotka ovat hallinneet alkuperäiskansojen ja eurooppalaisten valtojen suhteita yli 500 vuoden ajan. Nämä suhteet ovat peili, josta Eurooppa näkee itsensä. Peilin eräs fyysis-todellinen ilmentymä on totuuskomissio, jos ja kun sellainen, riittävän laajalla hyväksynnällä toteutuu.

Mikä sitten on perustavanlaatuinen syy Bergerin mukaan suhteiden epäonnistumiseen, uudelleen ja uudelleen[159]? Eikö alkuperäiskansojen olisi ollutkin parempi *sulautua* 'meihin' poliittis-sosiaalisina yksiköinä tai mukautua tavoilla, jotka tekisivät heistä *hyväksyttävämpiä*? Miksi 'Eurooppa'[160] on asein, koulutuksen, lähetystyön, vallankäytön, riiston, modernismin ja postmodernismin keinoin edelleen koittanut *muuttaa* alkuperäiskansoja mukaisekseen, vaikka monet tässäkin raportissa esitellyistä vääryyksistä ovat olleet tiedossa jo vuosisatojen ajan?

[157] Berger 1977

[158] 1999

[159] 1999: 158-159

[160] Kts. alaviite 5 'eurooppalaisuudesta' tässä.

Berger vastaa, että kaiken takana on pelko. Pelko toisenlaisista poliittisista, sosiaalisista ja yhteisöllisistä todellisuuksista, jotka haastaisivat 'meidän' todellisuutemme. Tämä kaikenläpäisevä pelko ruokkii suhteettomia kuvia tavoista, joilla vaikkapa pienten alkuperäiskansojen toiseus voisi aiheuttaa muutoksia määritellyssä 'eurooppalaisuudessa'. Jos tämä toiseuden kauhu on totta, se tarkoittaa Ruotsin kirkon esiinnostamien 'vaikeiden kysymysten' valossa sitä, että myös valtayhteiskuntien tulee muuttua, muuntua ja uudelleenrakentaa itsensä sen valossa, mitä mahdollinen onnistunut totuuskomissiotyöskentely ja kansakunnan sairauden päätös tuo tullessaan.

Ja lopulta tämä tarkoittaa sitä, että totuuskomissiotyöskentelyn ja muiden menetelmien avulla saavutettavat uudistukset yhteiskunnassa ovat niin perustavanlaatuisia, että hallitseva valta usein menettää asemansa, oikeutuksena ja todellisuuskäsityksensä historiasta voittajien tarinana. Tämän takia vallassa olevat vastustavat muutosta ja muutoksen tekijöitä usein aktiivisesti.

Berger toteaa, puheenjohtaja Mikaelssonin tyyliin, että: "*tämä on edelleen löytöretkien aikakausi. Mutta meidän löytöretkemme tosin kohdistuukin [Uuden maailman] todelliseen historiaan ja alkuperäiskansojen itseoikeutettuun asemaan osana tuota historiaa. Se on löytö, jonka voimme tehdä omana aikanamme, jos vain valitsemme niin*."[161]

[161] 1999: 162

Lähteet

Suulliset lähteet

Annett, Kevin. Pappi, tutkija. Haastattelu 10.10.2001. Vancouver, Kanada.
Kainulainen, Pauliina. Pappi, tutkija. Suomen evankelisluterilainen kirkko. Haastattelu 6.5.2016
Mikaelsson, Stefan. Saamelaiskäräjien puheenjohtaja, Haastattelu 7.5.2016.
Syrjänen-Schaal, Kaisa. Juristi, yksikönhoitaja. Monikielisen työn yksikkö, Ruotsin kirkko, Uppsala, Ruotsi, Haastattelu 27.4.2016.

Kirjalliset lähteet

Berger, Thomas, 1999. A Long and Terrible Shadow: White Values, Native Rights in the Americas since 1492. Vancouver: Douglas & McIntyre, 1999.
Berger, Thomas. R. Northern Frontier, Northern Homeland – The Report of the Mackenzie Valley Pipeline Inquiry. 1-2 osat. Ottawa: Minister of Supply and Services, 1977.
Cairns, Alan C. Citizens Plus: Aboriginal Peoples and the Canadian State. Vancouver: UBC Press, 2000.
Cohen, Bruce. The Uncertain Future of Fraser River Sockeye: Final Report, October 2012. Vancouver: Commission of Inquiry into the Decline of Sockeye Salmon in the Fraser Valley, 2012.
Guardian. Canada launches inquiry into murdered and missing indigenous women. 8.12.2015
Human Rights Challenges in Sweden 2014: Joint Submission for Sweden's Second Universal Periodic Review, June 2014.
Jackelén, Antje. Arkkipiispa. 6.3.2016. "Dags att göra upp med Sveriges koloniala förflutna", saatavissa http://www.dn.se/debatt/dags-att-gora-upp-med-sveriges-koloniala-forflutna/, vierailtu 28.4.2016.
McKay, Stan. Rooted in Creation. Kirjassa Bird, John, Land, Lorraine ja Macadam, Murray. Nation to Nation: Aboriginal Sovereignty and the Future of Canada. Toronto: Public Justice Resource Center, 2002.
Mustonen, Tero ja Syrjämäki, Eija. It is the Sámi Who Own This Land – Sacred Landscapes and Oral Histories of the Jokkmokk Sámi. Kontiolahti: Snowchange Cooperative, 2013.
Nixon, Rob. Slow Violence and the Environmentalism of the Poor. Harvard University Press, 2013.
Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996, Vol 1: 6. Ottawa: Kanadan valtio, 1996
Royal Canadian Mounted Police, 2016. Missing and Murdered Aboriginal Women: A **National Operational Overview.** RCMP, 2016.
Svenska kyrkan, 2012. Rapport från Ságastallamat, en konferens om samerna och **Svenska kyrkan**, i Kiruna den 11-13 Oktober 2011, 2012.
Svenska kyrkan, 2014. En introduktion till minoritets- och urfolksrättigheter – Utbildningsmaterial för Svenska kyrkans rättigshetsbaserade arbete.
Svenska kyrkan, 2015. Samernas rätt att bruka Svenska kyrkans mark: En studie av nationell och internationell rätt. Svenska kyrkan, 2015.
Svenska kyrkan, Hugo Valentin –centrum, Ruotsinsuomalaisten valtuuskunta, Svenska Torneådalingars riksförbund ja Sverigefinska ungdomsförbundet, 2014. Tio sätt att stärka barn och unga: Ett minoritets- och urfolksperspektiv, 2014.
Svenska kyrkan, 2016. En kyrka – många språk: Inspiration och stöd för flerspråkigr församlingsliv. Svenska kyrkan, 2016.
Svenska kyrkan, 2016. "När jag var åtta år lämnade ja mitt hem och jag har änne inte kommit tillbaka": Minnesbilder från Samernas skoltid. Svenska kyrkan, 2016.
Truth and Reconciliation Commission of South Africa, 2016. Saatavissa osoitteesta http://www.justice.gov.za/trc/
Truth Commission into Genocide in Canada, 2001. Hidden From History: The Canadian Holocaust. Truth Commission into Genocide in Canada, 2001.
Truth and Reconciliation – Government of Canada. What We Have Learned: Principles of Truth and Reconciliation. Ottawa: Truth and Reconciliation Commission, 2015.
Truth and Reconciliation Commission of Canada: Calls to Action. Ottawa: Truth and Reconciliation Commission, 2015.
Truth and Reconciliation Commission of Canada: Honoring the Truth, Reconciling for the Future – Summary of the Final Report of the Truth and Reconciliation Commission of Canada. Ottawa: Truth and Reconciliation Commission, 2015.
Truth and Reconciliation Commission of Canada: Survivors Speak, 2015. Ottawa: Truth and Reconciliation Commission, 2015.
YLE 2010. Kirkko aikoo pyytää anteeksi saamelaisilta. YLE, 2010.
YLE 4.2.2012. Piispa pyysi saamelaisilta anteeksi. YLE, 2012.
YLE 18.4.2016. Saamelaiskäräjien päämääränä saada totuuskomissio myös Suomeen.
YLE, 2016.
York, Geoffrey ja Pindera, Loreen. People of the Pines: The Warriors and the Legacy of Oka. Toronto: Little, Brown & Company, 1991.

Snowchange Cooperative Discussion Paper #15

PrioRita 2017
Valokuvat: Eero Murtomäki